

የዕዝራ ስነ ጽሑፍ አገልግሎት ግብና ዓላማ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረትና ይዘት ያላቸውን ቅዱሳንን የሚመግቡ ከአጫጭር መጣጥፎች እስከ ትልልቅ የማስተማሪያ መርጃዎች በማዘጋጀት ቤተ ክርስቲያንን መደገፍና በዚህም እግዚአብሔርን ማክበር ነው።

ግንቦት ፪ ሺህ ፮ ዓመተ ምሕረት
MAY 2014
ezralit@gmail.com

ሰላምና ጤና ይብዛላችሁ፤

በዚህ ስርጭት ሦስት አጫጭር መጣጥፎች አቅርቤአለሁ። የተጀመሩት ተከታታይ ጽሑፎች በተከታዩ ስርጭት ይቀጥላሉ።

የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት ባለፉት 11 ዓመታት አየሠራሁ ስላለሁትና የጌታ ፊቃድ ቢሆን በቀጣዮቹ ጥቂት ዓመታት እንዲያልቅ ለምመኘው ሥራ ጸሎትን የሚጠይቅና በአጭር የሚያስተዋውቅ ነው።

ቀዳማዊ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ዛሬ መጽሐፍ ቅዱስን በመጽሐፍ መልክ ማንበብ ብቻ ሳይሆን በኮምፒውተር፣ በእጅ ስልካችን፣ ስንፈልግ እናነብበዋለን፣ ሲያሻን እንሰማለን፣ ቆርጠን ለጥፈን እንልከዋለን። ስለ ዘመናዊ ቴክኖሎጂ እግዚአብሔር ይመስገን። ቃሉ ግን በቋንቋችን በቀላሉ የተገኘ አይምስለን። ዛሬ በብዙዎቻችን እጅ ስላሉት ሳይሆን ከነዚህ ቀድሞ ስለተተረጎመውና የተሰራጨው ስለ መጀመሪያው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉምና በሰፊውም ባይሆን እንመለከታለን።

የተሰቀለው ክርስቶስ ክርስቶስን መስበክ ድንቅ ነው። ግን የቱ ክርስቶስ? ያልተሰቀለውን ኢየሱስ የሚሰብኩ እንዳሉ እናውቃለን? ጌታና አምላክ የሆነውን ክርስቶስ ሰውና ነቢይ ብቻ ነው። የተሰቀለው ኢየሱስ ሳይሆን እርሱን የሚመስል ሌላ ነው ለሚሉ መልስ አለን? የክርስቶስ መስቀል፣ መሞትና መነሣት የተረጋገጠ እውነት ነው። የጳውሎስ የስብከቱ ማዕከል የተሰቀለው ክርስቶስ መሆኑ በመስቀሉ የተፈጸመውን ቤዛነት ለማጉላት ነው።

መልካም ንባብ።

ዘላለም መንግሥቱ / ዕዝራ ስነ ጽሑፍ።

የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላት

ቀዳማዊ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ

የተሰቀለው ክርስቶስ

ቀዳማዊ የክሚናር መጽሐፍ ቅዱስ

ዛሬ ጠዋት (April መጀመሪያ) በውስጣቸው የተነበበ የአማርኛ አዲስ ኪዳን የተጫነባቸው በፀሐይ ብርሃን ወይም በባትሪ ካስፈለገም በኤሌክትሪክ ኃይል፤ ይህ ሁሉ ከሌለ ደግሞ በእጅ እየተዘወረ የሚሠሩ ሁለት የታሸጉ Proclaimer ወይም አዋጅ ነጋሪ የተባሉ 'ሬድዮዎች' ወደ አገር ቤት እንድልክ በስጦታ ደረሱኝ። ሬድዮ ያልኳቸው ሰማቸውን ስለማላውቅ ነው፤ ሞገድ የሚቀበሉ ሬድዮዎች ሳይሆኑ የተጫነባቸውን 'ዲጂታል' ድምጽ ብቻ የሚያጫውቱ ሬድዮ መሳይ ነገሮች ናቸው። Faith Comes By Hearing የሚባል ወንጌላዊ ድርጅት አሠርቶ የሚያዘጋጃቸውና የሚያድላቸው፤ ፈቃደኛ ሰዎችም እየገዙ የተለያዩ ቋንቋዎች መጽሐፍ ቅዱሶች ወይም አዲስ ኪዳኖች እንዲጫንባቸው አስደርገው የሚያድሏቸው ወይም የሚልኳቸው የወንጌል ማስራጫዎች ናቸው። አሁን ከ800 በላይ በሆኑ ቋንቋዎች በድምጽ የተቀረጸ አዲስ ኪዳን አዘጋጅተዋል። ወንጌልን ለማርጥ የሚተጉ ሰዎች ያስገርመኛል። በተለይ ለማያውቋቸው ሰዎች ቃሉ በሚሰሙት፤ በሚያውቁት ቋንቋቸው እንዲደርሳቸው ግድ በሚላቸው ሰዎች እደነቃለሁ።

መጽሐፍ ቅዱሳችንን በማንበብና በመስማት ክርስቲያኖች ሁሉ እንደሰታለን። ቃሉ የነፍሳችን ቀለብ ነው። እግዚአብሔርም ሕያው ቃሉን በእጃችን እንዲገኝ ስላደረገ ማመስገን አለብን። ግን ይህ የተገኘበት ሂደት ቀላል አለመሆኑን መገንዘብ አለብን። ዛሬ በኮምፒውተሮች፤ በእጅ ስልካችን፤ በጥቃቅን የኤሌክትሮኒክስ ዕቃዎቻችን ሁሉ ሳይቀር፤ በጣታችን ነካ አድርገን ወይም በድምጽ አዝዘን መጽሐፍ ቅዱስን የምናነበበው ወይም የምንሰማው ብዙዎች ነን። ከአንድ በላይ ቋንቋ አማርጠን ማየትና ማንበብ፤ ማንበብ ካልቻልንም መስማት እንችላለን። ስለ ዘመናዊ ቴክኖሎጂም እግዚአብሔርን እናመስግን።

መጽሐፍ ቅዱሳችን የተተረጎመልንና በእጃችን ሊሆን የቻለው እንዲህ በቀላሉ አለመሆኑን ደግሞ ማስተዋል አለብን። የመጀመሪያው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ መቼ በማን እና እንዴት እንደተተረጎመና የጣሩትና ተሳታፊዎቹ እነማን መሆናቸውን የምናውቅ ብዙዎች አይደለንም። ይህንን ማወቅ የተገባ ነው። በብዙዎቻችን እጅ የሚገኘው የ1954ቱ የቀድሞው ወይም የቀኃሥ ትርጉም የሚባለው ነው። ይህ ግን የመጀመሪያው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ አይደለም። በዚህ መጣጥፍ ስለ መጀመሪያው ወይም መጀመሪያዎቹ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጓሜና ሰፊና ጥልቅ ጥናት የተደረገበት ሥራ ሳይሆን ለመንደርደሪያ የሚሆኑ ጥቂት ቃረሚያዎች ልጽፍ እውድዳለሁ። ይህ ሌሎች በዚህ አቅጣጫ እንዲጽፉ ለማነሳሳትና ለማበረታታት ይሁን።

በአገራችን ብቻ ሳይሆን በተለያዩ አገሮችም መጽሐፍ ቅዱስ ወደ ሕዝባዊ ቋንቋ እንዲተረጎም የጣሩት ከቤተ ክርስቲያን መሪዎች ይልቅ ተርታ ክርስቲያኖችና የወንጌል መልእክተኞች መሆናቸው ታሪኩን ይበልጥ ተወዳጅ ያደርገዋል። በአንጻሩ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ በሕዝብ ቋንቋ ከቶም እንዳይኖር ብቻ ሳይሆን ሲኖርም እንዲጠፋ፤ ካልሆነም እንዳይሰራጭ እንቅፋት የሚሆኑት የነባሯ ቤተ ክርስቲያን ካህናት ሲሆኑ ያስደነግጣል። በአገራችንም የመጀመሪያው አማርኛ በውጪ ተተርጉሞ ከታተመም በኋላ ወደ አገር እንዳይገባና እንዳይሰራጭ ቤተ ክርስቲያን እንቅፋት መሆኗ ወደ ጎን መተው የሌለበትና ትምህርት ልንቀስምበት የተገባ ታሪክ ነው። ይህ በአገራችንም በሌሎች አገሮችም፤ በተለይም በአውሮጳ በመካከለኛው ዘመን የታየ እውነት ነው። የመጽሐፍ ቅዱስ ጠባቂ የሚመስሉ ጠላቶች ከቤተ ክርስቲያን ውስጥ ሲፈልቁ መቼም ያሳዝናል። ስለ መጀመሪያው የእንግሊዝኛና ስለመጀመሪያው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱሶች ትርጉም በትንሹ ልጻፍ።

ኢትዮጵያ በትውፊትና በአገራዊ ታሪክ ቀደምት ብሉይን፤ ደሃራይ ደግሞ ሐዲስን የተቀበለ ሕዝብ አገር መሆኗ በስፋት ይነገርላታል። የብሉይ

ተቀባይ መሆኗ ከትውፊት ያለፈ ተጨባጭ ማስረጃ የለውም። በቁፋሮ የተገኙና ከቋሚ ሐውልቶችና የቅርጽ ቅርሶች የሚገኙትም ማስረጃዎች ከክርስትና በፊት ሕዝቡ በብሉይ ኪዳን የተገለጠውን ፈጣሪ አምላክ አምላኪዎች መሆናቸውን አያሳዩም። ይልቅስ በተቃራኒው አለመሆኑን የሚያሳዩ አመልካቾች አሉ። እነዚህ አመልካቾችና ማስረጃዎች የሚያሳዩት ሕዝቡ ጨረቃና ፀሐይን፤ እንዲሁም ባሕርን ሰማይንና የብስን የሚያመልኩ አረማውያን መሆናቸው ነው። ምናልባት በዘመናት ውስጥ በሆነው በአይሁድ ብተና የተሰደዱ ጥቂት አይሁድ ወይም የአይሁድን እምነት የሚከተሉ ሰዎች ወይም የእምነቱ አድናቂዎች ሊኖሩ ይችላሉ ተብሎ መገመት ቢቻልም ጥንታዊቷን ኢትዮጵያ ብሔራዊ የሆነ አይሁዳዊ እምነት የናገረበት አገር አድርጎ መገመት የዋነነት ነው።

ከብረ ነገሥትስ? የሳባ ንግሥትና የሰሎሞን ታሪክስ? ሳባ ኢትዮጵያ መሆኑ የታወቀና የተረጋገጠ ለመሆኑ የሚቀርበት አስረጅዎች ጥንታዊነትና አርኪክት ይጎድላቸዋል። ከቀይ ባህር ማዶ ለመሆኑ ግን አጥጋቢ ሰነዶች ይቀርባሉ። ይህ ሳባ የኛው ሳባ እንደሆነ አድርገን ብንወስድ እንኳ ከብሉይ ኪዳን የሳባ ንግሥት አምና መመለሷን የሚናገር ትውፊት እንጂ ታሪክ የለም። ታሪኩን እንደ ታሪክ መተረክ አንድ ነገር ሲሆን ከፍተኛን በምናብ ጠቅጥቶ መሙላት ግን ሌላ ነገር ነው። ከብረ ነገሥት የተጻፈው ወይም የተተረጎመው ወይም እስከ ጭራሹ የተፈጠረው ታሪኩ ከሆነበት ከ2ሺህ ዓመታት በላይ ቆይቶ ነው። ሰሎሞን የኖረው ከልደተ ክርስቶስ ሺህ ያህል ዓመታት በፊት ሲሆን ከብረ ነገሥት ብቅ ያለው ከልደተ ክርስቶስ በኋላ በ13ኛው ምዕት ዓመት ነው። የተጻፈበትን ዘመን መልክ ስንመረምር ደግሞ ማሳበራዊ፤ ስነ ልቦናዊና በተለይም ፖለቲካዊ ግፊት እንዳለበት በጥልቅ ይታያል። ስለዚህ አሳብ በዕዝራ ቁጥር 7 እና 8 በመጠኑ ጽፌአለሁ። እርግጥ በብሉይ ኪዳን የምናገኛቸው ጥቂት የአይሁድ ደንቦች እንደ ባህል እና ወጎች ወይም ተጋቦት ሆነው በአገሪቱ መገኘታቸው የታወቀ ነው። ባህል ደግሞ የሚወራረስና የሚተላለፍ ነው። እነዚህ ብቻ ሳይሆኑ የሌሎች አሕዛብ ባህሎችም በሕዝቡ ውስጥ በስፋትና በጥልቀት ይገኛሉ፤ ከአንዱ ወደ ሌላው ይተላለፋሉ። ደግሞም፤ 'እነዚህ ባህሎች ልማዶችና ባህሎች ናቸው ወይስ ደንብና ሕጎች ናቸው?' የሚለው ጥያቄ ጠቃሚና መጤን ያለበት ነው። በተጨማሪም እነዚህ ባህሎች መቼ ተጀመሩ? የሚለውም አስፈላጊ ጥያቄ ነው። ብሉይ ኪዳን ለአይሁድ በተሰጠበት መልኩ ግን መጽሐፍ ቅዱስ በአገሪቱ ከመገኘቱ አስቀድሞ አለመኖሩን፤ ቢያንስ በመንግሥትና በብሔር ደረጃ ሕጋዊ አካልን ተላብሶ ያለመገኘቱን መናገር ይቻላል።

ብሉይ ኪዳን በኢትዮጵያ ኖረ ከተባለ ከግዕዝ በፊት በነበረው በሳባ ፊደልና ቋንቋ ተተርጉሞ ነበር ማለት ነው። ያለዚያ ደግሞ በዕብራይስጥና በሱርስጥ ወይም አራማይስጥ በተጻፈበት መልኩ ነበረ ማለት ነው። እነዚህ ቋንቋዎች በአገሪቱ በየትኛውም ዘመንና በታ አልነበሩም። ቤተ እስራኤል በሚባሉት ዘንድም እንኳ ዕብራይስጥና አራማይስጥ በጽሑፍም ሆነ በንግግር መልኩ ከቶም አልኖረም፤ በሚታወቀው ታሪካችን ውስጥ ኖሮም አያውቅም። እንግዲህ ብሉይም ሆነ አዲስ ኪዳናት በግዕዝ ቋንቋ የተተረጎመው በኋለኞቹ ዘመናት ነው ማለት ነው።

የግዕዝ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም

ልጽፍ የተነሳሁት ስለ አማርኛው የመጀመሪያ መጽሐፍ ቅዱስ ቢሆንም ስለ ግዕዙም ጥቂት ልቦል። የግዕዝ መጽሐፍ ቅዱስ በትክክል መቼ እንደተተረጎመ እርግጠኛ የሆነ የተረጋገጠና ይፋ የሆነ ሰነድ መኖሩን አላውቅም። ስለ ግዕዝ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም የተጻፈ አንድ መጽሐፍ እንዲህ ይላል፤ "የብሉይ ኪዳን መጽሐፍትን በተመለከተ ሰሎሞንን በጎበኘችው በንግሥተ አዜብ ዘመን ከዕብራይስጥ ወደ ግዕዝ ተተረጎመ። በዚህም ምክንያት በብሔረ አግዓዚ (ኢትዮጵያ) የሚገኙ የነቢያት

መጻሕፍት ትርጉም የጠራ ሆነ። ከልደተ ክርስቶስ በፊት ሕዝቡ ለአይሁድ ኃይማኖት ታማኝ ነበሩ።¹ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጻፈውን የሳባን ንግሥት ኢትዮጵያዊትነት የሚያምኑት እንደዚህ ከላይ የተጠቀሰው አሳብ እንደተጻፈበት መጽሐፍ አነጋገር ብሉይ ኪዳን በዚያን ጊዜ ወይም ከዚያ ብዙም ሳይቆይ እንደተተረጎመ ይገመታል። ይህ ግምት አንድ ብቻ ችግር አለበት። ያ ችግር ግን ችግር ነው። ያም በዚያን ዘመን የግዕዝ ቋንቋ ራሱም አለመኖሩ ነው። ከዚያ ዘመን እስከ ብዙ መቶ ዓመታት ቆይቶም ቋንቋውም ፊደሉም ሳባዊ ነበረ። በዚያ ፊደል ደግሞ በብራና የተጻፈም ሆነ በላላት ላይ የተወቀረ አንድም የብሉይ ኪዳን ጥቅስ ኖሮ አልተገኘም። እንደሚባለው ኢትዮጵያ ቀደምት ብሉይን፣ ደሃራይ ደግሞ ሐዲስን የተቀበለ ሕዝብ አገር ኖራ ብትሆን በሳባ የተጻፈ አራት እንኳ በኖረ ነበር። ሲሆን ሲሆን በብዛት መገኘት ነበረበት። ግን በጥቂትም ብቻ ሳይሆን ከቶም የለም።

በአለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ በመዝገበ ቃላትና ሰዋሰው መጽሐፍ መግቢያ ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ወደ ግዕዝ መመለስ ብሉይ ክርስቶስ ሊቃናት ትርጉም የተቀዳ መሆኑ ተጽፎአል። ይህ ምንጩን እንጂ ዘመኑን አይናገርም። ብሉይ ክርስቶስ ክርስቶስ በፊት ከዕብራይስጥ ወደ ግዕዝ ተመለሰ ማለት ግን የማይመስል ነገር መሆኑን፣ " . . . ብሉይችን በዘመነ ብሉይ ክሪስቶስ ተመልሷል ማለት በነብሪድ ይስሐቅ እጅ ሳይከካና ሳይቦካ ሳይጋር ምጣድ ሳይነካ እምነብ አልቦ የተገኘ የሐሳብ የምኞት የሕልም እንጀራ ነው።" ይላሉ። ቀጥሎም ብሉይ ክርስቶስ ጋር ወደ ግዕዝ የተመለሰው በዘመነ ሐዲስ በክፍል በፍሬምናጦስ እንደሆነ፣ "የመለሳቸውም ዕብራዊ፣ ሌዋዊ ወይም ግብጻዊ ያይደሉ ጽሑፋዊውና ጢሮሳዊው ፍሬምናጦስ ነው። . . . የቀረውም ብሉይ ክርስቶስ መንግሥት በኋላ ብርሃነ አክብ በተባለው በካልእ ሰላማ ከዐረብ ቋንቋ ተመልሷል።" ሲሉ ጽፈዋል።²

እንደ ኪዳነ ወልድ አመለካከት ብሉይ ክርስቶስ ጋር ክርስትና ወደ ኢትዮጵያ ገብቶ ከቆየ በኋላ ነው የተተረጎመው። የሰባ ሊቃናት ትርጉም የሚባለው የብሉይ ትርጉም ከልደተ ክርስቶስ በፊት በ3ኛው መቶ ተጀምሮ በሁለተኛው መቶ ያለቀ ብሉይ ኪዳን ከዋና ቋንቋ ከዕብራይስጥ ወደ ሕዝባዊ ግሪክ (ኮይኔ ወይም መደዴ ግሪክ) የተመለሰበት ነው። ይህንን ትርጉም በእስክንድርያ ላለው ቤተ መጻሕፍቱ እንዲጨመር ዳግማዊ በጥሊሞስ ፍላጊልፍ ነው ያስተረጎመው። እዚህም አስገራሚው ነገር የእግዚአብሔር ቃል በሕዝብ ቋንቋ እንዲተረጎም አድራጊው የእግዚአብሔር ካህናት ሳይሆኑ ለቤተ መጻሕፍቱ ማደርጃ ቢሆንም እንኳ አረማዊ ንጉሥ መሆኑ ነው። የግዕዝ ትርጉም ከዕብራይስጥ ይልቅ ከግሪኩ የሰባ ሊቃናት እና የዐረብኛ ትርጉም መወሰዱ እንጂ ምንጭ ቋንቋ አለመተርጎሙን ያስተዋለ ጀርመናዊ ሊቅ ሲዲ ጳውሎስ ለጎንደር ሊቃውንት፣ "ብሉይችን ከዕብራይስጥ፣ ሐዲሳችን ከጽርእ እያስማማች አርሜ ንባቡን ከነትርጓሜው አሳትሜ ብዙ መጻሕፍት ላምጣላችሁ ቢላቸው እንፈልግም ብለው በምቀኝነት እንዳስቀሩት ቅንነት ያላቸው ብዙ ሰዎች ይተርኩታል፤ ርሱም በታሪኩ ጥፎታል ይባላል።"³ እንደ በጥሊሞስ ፍላጊልፍ ያሉ አረማውያን ቃሉ ከምንጩ በሕዝቡ ቋንቋ እንዲተረጎም ሲያደርጉ ሊቃውንትና ካህናት ደግሞ እንዳይተረጎም በር ይዘጋሉ።

ኢትዮጵያዊው ጃንደረባ ያነበብ የነበረው የየትኛውን ቋንቋ መጽሐፍ ነበር? ይህ ይሁዲ ጃንደረባ የአገር ሰው ከመሰኘት ይልቅ ኢትዮጵያዊ ዜጋ የተደረገ ወይም የሆነ አይሁዳዊ ልደት ያለው ሊሆን ይችላል። ብዙ ጊዜ ጃንደረባ ወይም ስልብ ተደርገው፣ አንዳንዴ ሳይደረጉም በቤተ መንግሥት የሚያገለግሉት የተማረኩ ወይም ያለምርት በሌላ መንገድ የተወሰዱ እውቀትና ጥበብ ያላቸው ሰዎች ናቸው። ኋላ ክርስትና ወደ

አክሱም በገባ ጊዜ አዲስዮስ እና ፍሬምናጦስ በቤተ መንግሥት ኖረው እንዳገለገሉት ማለት ነው። ይህ ሰው በግዕዝ ወይም በሳባይስጥ ሳይሆን በዕብራይስጥ የተጻፈ ጥቅልል ነው ያነበ የነበረው። ዕብራይስጥ ካልሆነም ምናልባት የሰባ ሊቃናቱ የግሪክ ትርጉም ለመሰራጨት በቅቶ ከሆነ ያንንም ሊሆን ይችላል። ከግሪክ ይልቅ ግን ዕብራይስጥ ይመስላል። የዕብራይስጥ ጽሑፍ ያነበ እንደነበር የምንረዳው ታሪኩ በተጻፈበት በሐዋ. 8 ፊልጶስ ሲያነበ ከነበረበት መጽሐፍ ጀምሮ ስለ ኢየሱስ ወንጌልን እንደሰበከለት በመጻፉ ነው። ፊልጶስ አይሁዳዊ ነውና ቋንቋው ዕብራይስጥ ነው። ብሉይ ኪዳንም የተጻፈው በዚሁ ቋንቋ ነው። የፊልጶስ አይሁዳዊነት የግሪኩን ቋንቋ ለዚህ ንባብ ተመራጭ አያደርገውም።

በፍሬምናጦስና ተባባሪዎቹ ካልተተረጎመ የግዕዝ መጽሐፍ ቅዱስ ከኬልቄዶን ጉባኤ (451 ዓ. ም.) በኋላ ስደትን ሸሸተው ወደ ኢትዮጵያ የተጠጉ በታሪክ ተሰዓቱ ቅዱሳን እየተባሉ የሚጠሩት ቋንቋውን ተምረው ወይም ከአገር ሊቃውንት ጋር እንደተረጎሙትም ይገመታል። ይሁን እንጂ ግን ማን ወይም እነማን፣ ከየትኛው የምንጭ ቋንቋ፣ መቼ፣ በምን ሂደትና ምን ያህል ጊዜ ፈጅቶ እንደተተረጎመ ግልጽ ሆኖ የሚታወቅ በማስረጃ የተደገፈ ዘገባ የለም። ክርስትና በይፋ ወደ አገሪቱ እንደገባ የሚታወቀው በ4ኛው መቶ የመጀመሪያ አጋማሽ ቢሆንም ወዲያው ተተረጎመ ማለት አይቻልም። በአገር ወይም መንግሥት ደረጃ ሃይማኖቱ ሲጠናከር ግን ይህ እንደተደረገ ይታመናል። በጎትመት ደረጃ በ16ኛው መቶ በቫቲካን በተገኙ ኢትዮጵያውያን መነካካት የተዘጋጀ የግእዝ መዝሙረ ዳዊትና አዲስ ኪዳን መኖራቸው እንጂ ታትመው ስለመሰራጨታቸው አይታወቅም። የዚህ ትርጉም ወይም ጎትመት ውጤት የአማርኛው መጽሐፍ ቅዱስ በእንግሊዝ መጽሐፍ ቅዱስ ማንበር አማካይነት በሚዘጋጅበት ወቅት ታትሞ ወደ አገር ውስጥ ገብቶ እንዲበራጭ ጥረት ተደርጎ ነበር።

የክሚካኒ ትርጉሞችና ቀዳሚው ትርጉም

ብዙ የሚታወቀው እና በብዙኃኑ እጅ የሚገኘው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም በኛ አቆጣጠር የ፲፱፻፶፬ቱ ትርጉም (የቀድሞው ትርጉም ወይም የቀኃሥ ትርጉም የሚባለው) ነው። የዚህ ትርጉም ሥራ ራሱን የቻለ ታሪክ ያለው ተጀምሮ፣ በጣሊያን ወረራ ምክንያት ተቋርጦ፣ ከድል በኋላ ተቀጥሎ ያለቀ ከ30 ዓመታት በላይ የፈጀ ሥራ ነው። ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ገና አልጋ ወራሽ ሳሉ ሥራው ተጀምሮ የተጠናቀቀው በ1940ዎቹ መጨረሻ ሆኖ የታተመው በ50ዎቹ አጋማሽ ነው። ይህ በጣሊያን ወረራ ከመቋረጡ በፊት የተሠራው ያለለቀ ትርጉም አዲስ ኪዳን በኢጣልያ ወረራ ጊዜ እንደ ምንም ወጥቶ በእንግሊዝ አገር 'የባክስተን ትርጉም' (The Buxton Bible) ተብሎ ታትሞ በጥቂቱ ተሰራጭቶ ነበር። ንጉሡም ያነበቡት የነበረው የአማርኛ እትም ይህ ነበር ይባላል። የታተመው በ2ኛው የዓለም ጦርነት ጊዜ በመሆኑ ለንደን በጀርመን አውሮፕላኖች ስትደበድብ ይህ ጎትመትም በተከማቸበት ሊወድም በቅቶአል። የባክስተን ትርጉም የተባለው አልፍሬድ ባክስተን የተባለው እንግሊዛዊ በጣሊያን ሥር ከነበረችው ኢትዮጵያ በጀምሮ የቀረው ትርጉም ወጥቶ ወደ እንግሊዝ እንዲሻገር ስላደረገ ነው። ይህ ትርጉም ከለሳ የሚያስፈልገው መናገር በፍጥነት የተሠራ ይመስላል፤ ኋላ በአሜሪካን አገር እንደገና በቄስ ዶናልድ

እግዳዲህ፡ እግዳዲህ፡ ስግዳዲህ፡ ስግዳዲህ፡
 ፀወቀ፡ እኒ፡ የጌቶህ፡ ባርዲ፡ የጌ
 ፍ፡ የወገድ፡ ጭቶህ፡ የ፲፱፡ ደተ
 ጥ፡ የዚህ፡ ጥ፡ መጽሐፍ፡ ቃል፡ የ
 ሚ፡ ጠብቁ፡ ሰዎች፡ ባልደረባ
 ፡ 1፡ ፲፱፡ ስልገጥሶህ፡ ስግዳዲህ፡

ቃል፡ 1፡ ው፡ ፍ፡ ሐ፡ ቃል፡ 1፡ (፪፡ እኒ፡
 ድ፡ ከእግዳዲህ፡ በታቸ፡ ወድቁ፡ ስግ
 ድ፡ ሁ፡ ስተ፡ እኒ፡ ካገተ፡ ጋራ፡ ያልሁ
 የኢ፡ የሐ፡ ስገ፡ ሐ፡ ካ፡ ከሚ፡ ጠብቁ
 ወ፡ ጥ፡ ጭቶህ፡ ጭቶህ፡ ጋራ፡ ያልሁ፡ እ
 ግዳ፡ ጥ፡ ያልሁ፡ ባ፡ ጽ፡ 1፡ ጥ፡ ሐ፡
 እግዳዲህ፡ ስግዳዲህ፡ ፀወቀ፡ ስልገ፡
 ሁ፡ ስተ፡ 1፡ ስግዳዲህ፡ ስግዳዲህ፡ ስግ
 ጥ፡ ፈ፡ ስ፡ ጭቶህ፡ ስግዳዲህ፡ ስግ
 ጭቶህ፡ 1፡ ው፡ ፍ፡ ሐ፡ ጭቶህ፡ ጭቶህ፡

1 ቀዳሪ/ር ምክረ ሥላሴ ገበየሁ አማካኝ፡ ገጽ 16።
 2 ኪዳነ ወልድ፡ ክፍሌ፡ ገጽ 16-18።
 3 ከላይ የተጠቀሰው፡ ገጽ 19።

ባርነሃውስ የማሳተሚያ እርዳታ ሰብሳቢነት ታትሞ ነበር፤ ግን ጥቂት ያልሆኑ ግድፈቶችና የሕትመት ስሕተቶችም ተገኝተውበታል። በጉልህ የሚታወቀው ስሕተት ከላይ ባለው ገጽ ያሳየሁት ራእ. 19፥10 እና 22፥9 ላይ ያለው 'እንዳታደርገው ተጠንቀቅ' የሚለውን 'እንደትሰግድልኝ ዕወቅ' ተሰኝቶ የተተረጎመው ነው። አተረጓጎሙ የስሕተት መሆኑ ከዐውዱ ይነበባል። ግን በመላእክት ስግደት ለታፈነው ሕዝባችን አወናባጅ ስሕተት ነው። ይህ ትርጉም ስሕተቱ እንደታወቀ ወዲያውኑ ከስርጭት እንዲታገድ ተደረገ።

ከ፲፱፻፱ቱ ትርጉም በኋላ 'አዲሱ ትርጉም' ወይም 'ቀለል ባለ አማርኛ የተተረጎመ' የተሰኘው፣ ከዚያ ቀጥሎ ደግሞ 'ሕያው ቃል' ተሰኝቶ Living Bible በተባለው የእንግሊዝኛ አተረጓጎም መንገድ የተመለሰው፣ በቅርቡ ደግሞ 'መደበኛ ትርጉም' የተባለው የእንግሊዝኛው የNIV Bible ትርጉምና ማብራሪያው ታትመዋል። የመጀመሪያው የአማርኛ ትርጉም ግን ከነዚህ ትርጉሞች ከመቶ ዓመታት በፊት የተሠራ ተወዳጅ ታሪክ ያለው ነው። የግዕዝ ቋንቋ የሕዝብ ቋንቋነቱ ቀርቶ የቤተ ክህነት ቋንቋ ከሆነም በኋላ መጽሐፍ ቅዱስን ለሕዝብ በሚገባ ቋንቋ በአማርኛ ብቻ ሳይሆን በሌሎችም ቋንቋዎች መተርጎምን ከቶም ከቁጥር አለማስገባት እንደ ሮማዋ ቤተ ክርስቲያን ሁሉ የኢትዮጵያም ሊቃውንትና የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ትልቅ አስወቃሽ ነጥብ ነው። ከሺህ አምስት መቶ ዓመታት በላይ በሆኑ ዘመናት ወንጌል በሕዝብ ቋንቋ እንዲነበብ የተደረገ አንድም የትርጉም ሥራ አለመኖሩ ከአሳፋሪም በላይ ነው።

በአውሮጳ የሮማይስጥ (ላቲን) ቋንቋ እንደኛው ግዕዝ በአንድ ዘመን መንግሥታዊ ወሕዝባዊ ቋንቋ ነበረ። የመንግሥቱ መፍረስና ተበትኖ መብዛት የየብሔሩን ቋንቋዎችን ሲያጠናክር ራሱ ሮማይስጥ ግን እንደ ሕዝብ ቋንቋ አልቀጠለም። ቤተ ክርስቲያን (ካቶሊካዊት) ግን ቋንቋውን መጠቀሟን ቀጠለች። መልእክቱ ይሰማል? ሰዎች ይረዱታል? ይገነዘቡታል? ተብሎ ሊጠየቅለት የተገባው ሕዝቡ መሆኑ ቀርቶ ቋንቋው ራሱ የከበራታው ትኩረት ሆነ። ስለዚህ በሮሜ ግዛት ዐፄ መጽሐፍ ቅዱስ ሕዝብ በሚሰማው ቋንቋ እንዲተረጎም በመደፋፈር ፈንታ በተቃራኒው የትርጉም ሙከራዎች እንዳይኖሩ ብቻ ሳይሆን ሞካሪዎቹም እንዲጠፉ ይደረግ ነበር። ይህ የሚደረገው ደግሞ በመንግሥት ሳይሆን እንደ ተቋም በሆነችውና መንግሥትን የሚገዳደር ሥልጣን በነበራት ቤተ ክርስቲያን አማካይነት ነበር። መለኮታዊው ቃል፣ በተለይም አዲሱ ኪዳንና የመዳናችን ማኅተም የታተመበት ታሪክ ያለበት ወንጌሉ ለሰዎች በሚደመጥና በሚገባ ቃል ሊደረስ መበረታታት የተገባው መሆኑ ቀረና በሌሎች ልሳናት የተተረጎሙት ትርጉሞች ብቻ ሳይሆኑ ሊተረጎሙ የጣሩ ተርጓሚዎችም ከትርጉሞቻቸው መጻሕፍት ጋር በአሣት እየተቃጠሉ እንዲቀጡ ይደረግ ነበር። ራሷ ማድረግ ወይም ማስደረግ ያለባትን ይህንን ነገር አለማድረግ ሲያሳዝን ቃሉን የማዳረስ ሽክም በልባቸው ያደረ ቅዱሳን ይህን ሊያደርጉ በመጣራቸው ማድነቅና መባረክ የነበረባት ቤተ ክርስቲያን እነዚህን ሰዎች ከማውገዝ አልፋ በእሳት እያነደደች አስወገደቻቸው።

ኋላ በ1611 የተተረጎመው ይፋ የእንግሊዝኛ ትርጉም (ኪንግ ጄምስ ቨርዥን የሚባለው) 80% ያህል የወሰደው ከቲንዴል ትርጉም እንደሆነ የሚታመነውን ቀዳሚ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ ወደ ሕዝቡ ቋንቋ የተረጎመው ዊልያም ቲንዴል ነው። ቲንዴል ይህን ማድረጉ፣ ማለትም መጽሐፍ ቅዱስን ሕዝብ በሚጠቀምበት የእንግሊዝኛ ቋንቋ መተርጎሙ ወንጀል ሆኖበት በቤተ ክርስቲያን ተወግዞ በ1536 በአሣት ተቃጥሎ ነበር የተገደለው። ቲንዴል በሚቃጠልበት እንጨት ተጠፍሮ ታንቆና በእሳት ተቃጥሎ በሚሞትበት ጊዜ ድምጹን ከፍ አድርጎ በጨኸት የጸለየው ቃል፣ "እግዚአብሔር ሆይ፣ የእንግሊዝን ንጉሥ ዐይኖች ከፊት" ብሎ ነበር። ጸሎቱ ተሰምቶ ነበር። መቶ ዓመት ሳይሞላ "ኪንግ ጄምስ ቨርዥን" የሚባለውን ትርጉም የእንግሊዝ ንጉሥ ራሱ አስተባብሮ አስተረጎመ። ቤተ ክርስቲያን ሳትሆን ንጉሥ ጄምስ! እዚያ በጥሊምስ ፍላጊዳል። እዚህ ንጉሥ ጄምስ፤ እኛጋ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ። ይደንቃል። ቲንዴል የተረጎመው እንደ ቋንቋ ሊቅነቱ ከምንጭ ቋንቋዎቹ ከዕብራይስጥና ግሪክ

ነው። አንዳንድ የቃላት ትርጉሞቹ፣ ለምሳሌ፣ የግሪኩ 'ኤክሌሲያ' የሚለው ቃል ትርጉም በተለይም በዘመኑ የሰለጠነችውና ፖለቲካዊና ድርጅታዊ መዋቅር የሆነችው ቤተ ክርስቲያን አለመሆኗን ለማሳየት ቃሉን 'ቤተ ክርስቲያን' በማለት ሳይሆን 'ጉባኤ' በማለት መተርጎሙ የዘመኗን ቤተ ክርስቲያን በጣም ያበላጩ ነበረ። ይህ የብስጭትና የከሳቸው መነሻ የት መሆኑን ያሳያል።

ከቲንዴል በፊት ከ7ኛው መቶ ጀምሮ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች በተለያዩ ጊዜዎች በትንሽ በትንሽ ቁርጥራጭ ወደ ጥንቱ እንግሊዝኛ ተተርጉመዋል። የመጀመሪያውን ሙሉ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም የተረጎመው ጆን ዊክሊፍ ነው። ዊክሊፍ ቄስ ያይደለ የዩኒቨርሲቲ አስተማሪ፣ ሰባኪና ተርጓሚ ነበረ። ሎላርድ ተብለው ከተጠሩ ጋር አብረው ሆነው ክህነትን የሚቃወምና መጽሐፍ ቅዱስ ላይ ብቻ የሚያተኩር ስብከት ይሰብኩ ነበር። በዘመኑ ካህናት መንፈሳውያን የቃሉ ሰባኪዎች ሳይሆኑ ዓለማውያንና በምድራዊ ብልጽግና የሰከሩ ከበርቴዎች ነበሩ። የሎላርዶች ስብከት የቃሉ ሰባኪ አገልጋዮች ከምድራዊ ብልጽግና የተለዩ ይሁኑ፣ የሰማያዊው መንግሥት አዋጅ ነጋሪዎች ይሁኑ የሚልም ነበር። ሎላርድ ማለት የስድብ ስም ሆኖ ያልተማረ፣ ቢማርም በእንግሊዝኛ ብቻ የተማረ፣ ላቲንን የማያውቅ ማለት ነው። ይህ ስብከታቸው እና 'ቃሉ በሕዝብ ቋንቋ መተርጎም አለበት' የሚለውን በዘመኑ ይናገሩ አሳብ ይደግፉና ያሰራጩም ስለነበር በሮማዋ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን እንደ ከሐዲ ተቆጥረው ተሰደዱ። የፕሮቴስታንት ንቅናቄ ጥንሰስ ይህ የዊክሊፍ እና የሎላርዶች ንቅናቄ መሆኑን ታሪክ ጸሐፍት ይናገራሉ። አራቱን ወንጌላትና ምናልባት ጠቅላላውን አዲስ ኪዳን የተረጎመው ራሱ ዊክሊፍ እንደሆነ ሲታመን እርሱ ይህን ሲሠራ ሳለ ረዳቶቹ ሎላርዶች ደግሞ ብሉይ ኪዳንን እንደተረጎሙ ይገመታል። መጽሐፍ ቅዱስን የተረዳ ሰው በመሆኑ በክህነት፣ በጽጵስና በምክሰና ዙሪያ ያሉትን ስሕተቶች አውግዞ ያስተምር ነበርና በዘመኑ ሁሉ ጥቃት ሲሰነዘርበት ኖረ። ይህ ሰው በ1384 መጨረሻ ሞተ። ሥራው ግን አልሞተም። እርሱን ብቻ ሳይሆን ሥራዎቹን ሁሉ ለማውገዝ ሲባል አጥንቱ ከተቀበረበት ተቆፍሮ ወጥቶ በዘመኑ ከሐዲዎች ተብለው የተፈረጁ እንደሚደረጉት እንዲቃጠል በሜይ ወር 1415 ተወሰነ። አጽሙ ከተቀበረበት ከ30 ዓመታት በኋላ ወጥቶ እንዲጋይ ተደረገ። በዚያው ሳምንት የዊክሊፍን ሥራ ያሰራጭ የነበረ ጃን ሃስ ክህነቱ ተገፍፎ እርሱም እንዲቃጠል ተፈረደበት። ይህን በግንባር ቀድሞ ያደረገችውና ያስደረገችው ቤተ ክህነት ናት። አስፈጻሚዎቹም ካህናት ናቸው።

ይህ ዊክሊፍ አጥንቱ ከመቃብር ወጥቶ የተቃጠለው ከፕሮቴስታንት ንቅናቄ መቶ ዓመት በፊት ሲሆን በዚያው የእርሱ አጥንት በተቃጠለበት ጊዜ በአገራችን ወደ መጽሐፍ ቅዱሳዊ እምነት እንመለስ የሚሉ ደቀ እስጢፋ የተባሉት ሰዎችም የተነሱበትና የከፋ ቅጣትን የተቀበሉበት ዘመንም ነበር። አንዱ መሠረታዊ ልዩነት ግን በአውሮጳ ውስጥ ቤተ ክርስቲያን ምድራዊውን መንግሥት የተቆጣጠረችበት ጊዜ ሲሆን በዚያን ጊዜ በአገራችን ደግሞ ቤተ ክርስቲያን በመንግሥትና በንጉሥ (ዐፄ ዘርዓ ያዕቆብ) መዳፍ ውስጥ የገባችበት ጊዜ መሆኑ ነው። ቤተ ክርስቲያን ቃሉ ለሕዝብ ጆሮ እንግዳ ሆኖ እንዲቀር ያደረገችውን ያህል ንጉሠም ይህንኑ አብዝቶ አደረገ እንጂ የተሻለ አልሠራም። በአገራችን ታሪክ አንዳንድ ንጉሦች መንፈሳዊነት ሲያይልባቸው፣ አንዳንዶች ደግሞ ቃሉ በእውነት ለሕዝብ በሕዝብ ቋንቋ መድረስ እንዳለበት ገብቶአቸው ይህ እንዲሆን ሲጥሩ ሌሎች ደግሞ ቤተ ክርስቲያንን ራሷን የመግዣ መሣሪያ በማድረግ ጨለማ እንዲጠነክር መብራትን ሲያጠፉ ኖረዋል።

ወደ አማርኛው ቀዳሚ ትርጉም ከመመለሱ በፊት ከዚህ ጋር የሚቀራረብ አንድ ነጥብ በእግረ መንገድ ላይ። በቲንዴል ዘመን ለቃሉ መሰራጨት ሳይሆን ለአንድ ግብ ወይም ዓላማ ዘብ የቆሙ ሰዎች እንደነበሩ ሁሉ፣ ለምሳሌ፣ ቤተ ክርስቲያን (ኤክሌሲያ) የሚለው ቃል ጉባኤ የሚለው ትክክለኛ ትርጉም ያስቆጣቸው እንደኖሩ በኛም አገር መኖራቸውን እናስተውል። በ1980ዎቹ መጀመሪያ በታተመው የአማርኛ መጽሐፍ

ቅዱስ እትም (ያው የ፲፱፻፵፬ቱ ሆኖ የአዋልድ መጻሕፍትን ያካተተው 'በተለይ ለኢትዮጵያ የታተመው' የተባለው) ብሉይ ኪዳን ከተቀጠሉበት የአዋልድ መጻሕፍትና ቅጥያዎች በቀር አንድ ሲሆን በአዲስ ኪዳን ውስጥ ግን የተጨመሩ ወይም የተሳጉ ጥቂት አርቶዶክሳዊ ቃላት አሉ። ለምሳሌ፡ ቄስ ወይም ቀሲስ፤ ሊቅ፡ ጳጳስ የሚሉት ቃላት የተደጋገሙ ናቸው። ይህ እትም በአዲስ ኪዳን ሽማግሌ የተሰኙትን ቃላት ቄስ ወይም ቀሲስ በማለት ተርጉሞታል። በግሪክ ፕሬስቡቴሪስ የሚለው ቃል ነው። በአማርኛ ቀሲስ ቄስ ወይም ካህን ተብሎ ይተረጎማል።⁴ ቲቶ 1፡5ን ከጴጥ. 5፤ ማስተያየት በጣም ጥሩ ምሳሌ ነው። ተርጓሚዎቹ ጥቅሱን "ቀሳውስትን" ብለው ተርጉመው በግርጌ ማስታወሻ "የግሪኩ ሽማግሌዎች ይላል" ብለው ጽፈዋል። ከየትኛው ነው የተረጎመው ማለት ነው? አዲስ ኪዳን በመጀመሪያ የተጻፈበት ግሪኩ ይህን ካለ እነሱ ወይም አማርኛ ከምንጩ ቋንቋ ከግሪኩ መብለጣቸው ነው? የተገላበጠሽ ግሪኩ የግርጌ ማስታወሻ፡ አማርኛው ደግሞ ዋና ሆነ! የግሪኩ አዲስ ኪዳንም የአማርኛው ትርጉም ሊቃውንትም "ሽማግሌ" ያሉትን፤ በኋላ የመጣው ተርጓሚ፡ "የግሪኩ ሽማግሌ ይላል፤ እኔ ግን ሊቅ፡ ሊቃናት፡ ቄስ፡ ቀሳውስት፡ ቀሲስ" ብዬዋለሁ ቢል ምን ይሉታል? ከተረጎመው ደግሞስ ለምን መርጠው ለወጡት? ለምሳሌ ማቴ 15፡2ን "የቁሶችን ወግ ይተላለፋሉ" በማለት ፈንታ እንደነበረ፡ "የሽማግሌቸን ወግ ይተላለፋሉ" ብለው ሲተዉት ሌላውን ክብር፡ ሹመት፡ ሞገስ፡ ሥልጣን ያለበት የመሰላቸውን ቄስ፡ ቀሲስ እያሉ ለውጠውታል። ለምን? ይህን የለወጠው ሰው ቄስ ወይ ሊቅ ሆኖ ለቄስና ለሊቅ ጥብቅና የቆመ ይመስላል። አንድ ትርጉም ወይም ለውጥ ሲደረግ የአድራጊውን ማንነት መግለጡ የተገባ ሲሆን እዚህ አልተደረገም። የተገባ የሚሆነውም ያ ሰው የቋንቋ ሊቅነቱ እንዲፈተሽ ነው።

ይህ የሚያሳየን ወደ አማርኛ ቀድሞ በካህናት ቢተረጎም ኖሮ እንኳ ምን መሳይ፤ ወደማን የሚያመለክትና ማንን ያማከለ ትርጉም ሊሆን እንደሚችል ነው። ያም ሆኖ ከቶም የቅዱሣት መጻሕፍት ትርጉም ሥራ በመደወው ሕዝብ ቋንቋ ሊደረግ አልተሞከረም። የ፲፱፻፵፬ቱ ትርጉም አስጀማሪም ቤተ ክርስቲያን ሳትሆን አልጋ ወራሹ ራስ ተፈሪ መሆናቸው፤ ያስጨረሱትም ራሳቸው መሆናቸው ሌላ ለነበሩ ቤተ ክርስቲያን አንገት የሚያስደፋ ታሪክ ነው። እንዲያውም ወደ አማርኛ የተተረጎሙት መጽሐፍ ቅዱሶች ወደ አንባቢ እጅ እንዳይደርሱ ከአቡንና ከአጩኔ እስከ ካህናት ድረስ ቤተ ክህነት ተጻራሪ ሆኖ መቆየቷን የመጀመሪያውን የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ያሳተመው የእንግሊዝ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር ዘገባዎች ያመለክታሉ። እነዚህ ዓመታዊ ዘገባዎች የታሪክ ብልጽግናን የተጎናጸፉ ዘገባዎች ናቸው። እዚህ አንድ ሁለቱን ላውሳ፤

በ20ኛው የChurch Missionary Society for Africa ጉባኤ ዘገባ የመጀመሪያውን የአቡ ሩሚን (አባ ሮሜ) የአማርኛ ቅጅና ግዢ በተመለከተ ስለ ሚስተር ጆዌት ሁኔታ ካተተ በኋላ (ጆዌት ግዢውን ያከናወነው ሰው ነው) እንዲህ ይላል፤

"... ካለፈው ዘገባ እንደሚስተዋለው የግዕዝ መጽሐፍ ቅዱስ በአበሻ ቀሳውስት ላይ ትልቅ የለውጥ ኃይል ምናልባት መፍጠር ቢችልም በአገሪቱ ቋንቋ ማዘጋጀትና ማሰራጨት በሕዝቡ ላይ ብርሃን እንደሚፈነጥቅ መታወቅ አለበት። እንደሚታየው አማርኛና ትግርኛ የሚባሉ ሁለት ትልልቅ ቋንቋዎች አሉ። ሚስተር ጆዌት በአባይ ጉዞው ቋንቋውን የሚያውቀውን ሚስተር ፒርስን ማግኘቱ ይህን ሰው በትርጉሙ ተሳታፊ አድርጎታል። የግርጌ ወንጌል ቀድሞውኑ በአማርኛና በትግርኛ ተተርጉሞአል።

ከዚህ በፊት የተነገረለት የአማርኛ ትርጉም በካይሮ በሚገኘው የፈረንሳይ ቅንስል በኤም አሰሊን (M. Asselin) ስር በጥንቃቄ እየተሠራ ይገኛል። የትርጉሙ ናሙና ገጾች ወደ ኤሮጽ ቢላኩም ወዳልተላኩባቸው ሰዎች እጅ በስሕተት ገብቷል። ሥራው አሰሊንን 10 ዓመታት ወጥሮት ቆይቷል። እየተሠራ ያለው በአሰሊን ስር ሆኖ በ[ኢትዮጵያዊ]ዜጋ ነው። በትርጉሙ የፅብራይስጡ ጽሑፍ ከሰብተኞች፤

⁴ ኪዳን ወልድ ክፍሌ፤ ገጽ 814።

ዐረብኛ እና ሶርያ ትርጓሜዎች ጋር እና ማብራሪያዎች ጨምረው እየተጠቀሙ ነው። ... ይህ ትርጉም አሁን ተጠናቅቆአል። ቋንቋው አማርኛ ሲሆን በጎንደር ካለው የመንግሥት ቋንቋ አንድ ሆኖ በአበሻ ፊደል የተጻፈ ነው። ... የብሪታንያና የጫ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር የማልታ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበርን ሚስተር ጆዌትን ወኪል አድርጎ ግዢውን እንዲፈጽም በጠየቀው መሠረት ሚስተር ጆዌት የትርጉሙን ጽሑፍ ሊገዛና ለሕትመት ሊያመጣ ወደ ግብጽ ሊሄድ ይዘጋጃል።"⁵

ይህ ከሰፊ የሌሎች አገሮች ዘገባዎችን ከያዘው ሰነድ የተወሰደ ነው። በውጤቱ ሚስተር ዊልያም ጆዌት ከፈረንሳዊው የካይሮ ቅንስል ከጥን-ሉዊ አሰሊን ይህንን የአቡ ሩሚን ትርጉም የሚባለውን ከ9500 ገጾች በላይ የሆነውን ሙሉ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም በ1250 ፓውንድ ገዝቶአል። ግዢው ከተጠናቀቀ በኋላ ጽሑፉ ሳሙኤል ሊ በተባለ ፕሮፌሰር በጥንቃቄ ታይቶ የአማርኛ ፊደል ተቀርጾለት አራቱ ወንጌላት በ1824፤ አዲስ ኪዳን ከአምስት ዓመታት በኋላ በ1829፤ ሙሉው መጽሐፍ ቅዱስ ደግሞ በ1840 ለአንባቢ እንዲቀርብ ታትሞ ተዘጋጀ። አቡ ሩሚ ግብጻዊ ወይም ዐረባዊ አጠራር ሆኖ ትክክለኛ የሰማቸው አጠራር አባ ሮሜ ሊሆን ይችላል። በአውሮጳ የሚታወቁት Abu Rumi Habessinus ተሰኝተው ነው። አበሻው አቡ ሩሚ ማለት ነው። የአማርኛ ትርጉም ሥራውን የጀመሩት አስቀድመው አቅደውና አልመው ሳይሆን ከካይሮው የፈረንሳይ ቅንስል 'አጋጣሚ' አገናኝቶአቸው ነው። አቡ ሩሚ አባይን ወንዝ ምንጭ ፍለጋን ያካሄደው የጄምስ ብሩስ አገር አመልካች [እና አማርኛ አስተማሪ] ነበሩ። የጉዞ ፍቅር ያደረባቸው ከዚህ የተነሣ ይሆን? ግብጽን፤ ሶርያን፤ ኢየሩሳሌምን ሕንድን ተጉዘው አይተዋል።

በካይሮ አቋርጠው ሲያልፉ ድንገት በጠና ታመመ፤ በሰው አገር። አቡ ሩሚ በዚህን ጊዜ የ45 ወይም የ50 ዓመት ዕድሜ ሰው ናቸው። ይኸኔ ነው አሰሊን ያገኛቸውና ወስዶ ያስታመማቸው። በዚህ ዘመን (1800ዎቹ መጀመሪያ) የአውሮጳ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ዓይነተኛ ባህርይ ወንጌልን በዓለም ማዳረስና ቃሉን በሰሚዎች ቋንቋ መተርጎም ነበር። አሰሊንም የዚህ ተጋሪ የነበረ ሰውና የቃሉ አጥኚ ነበረ። እያገገሙ ሳሉ አሰሊን ያስተዋለው የሰውየውን የቋንቋ ሊቅነት ነበር። ወደ ኢትዮጵያ ሕዝብ ቋንቋ መጽሐፍ ቅዱስን ለመመለስ ብዙ ተጥሮ አለመሳካቱና አሁን ደግሞ ይህ ዕድል በድንገት የመገኘቱን ሁኔታ በተመለከተ አሰሊን እንዲህ ይገልጠዋል፤ "ይህንን ምስኪን ሽማግሌ ባገኘሁ ጊዜ የተደነቀሁትን መደነቅ ተመልክቱ፤ ይህ ሰው የአገሩ ስነ ጽሑፍ ሊቅ ነው፤ ደግሞም እስከ እስያ ሩቅ ድረስ ዘልቆ የሄደ ተጓዥና የ[ጄምስ] ብሩስ እና የሲር ዊልያም ጆንስ አስተማሪም ነው።"⁶ ይህን ያነበብኩበት መጽሐፍ ስለ አቡ ሩሚና ስለ ትርጉም ሥራው እንዲህ ይላል፤

አቡ ሩሚ ከራሱ ቋንቋ በተጨማሪ የግሪክ፤ የዐረብ እና የፋርስ ቋንቋን በማወቅ ለዚህ ትርጉም በጣሙን ብቁ የሆነ ሰው ነው። በቋንቋው መተርጎሙን በአሰሊን መሪነት ወዲያው ተያያዘው። ለአስር ዓመታት በሳምንት ሁለት ቀን ከምንም ሌላ ተግባር ተነጥለው ትርጉሙ የተሠራበትን የዐረብኛውን መጽሐፍ ቅዱስ በማንበብ ጀመሩ። ዐረብኛው ግልጽ ያልሆነባቸውን ቃላት አሰሊን ከምንጩ ቋንቋ፤ ከሶርያ ትርጉም፤ ከሰብተኞች እና ከተለያዩ መዛግብተ ቃላት ይፈታ ነበር። ደግሞም አቡ ሩሚ የሚጠቀሙበት የግዛዝ ቋንቋ ራሱ ጥሩ መከፈቻ ነበረ። በሥራው የመጀመሪያ ዓመታት አሰሊን በዚህ ሽማግሌ ጓደኛው ትእግሥት በጣም ይደነቅ ነበር። በኋላ ግን እየተረጎሙ ወደ ጳውሎስ መልእክቶች ሲደርሱ የአቡ ሩሚ ፍላጎት መቀዝቀዝ ጀመረ። ይህም የሆነው የሥራው ከባድነት ስለሰፈረው ነው። ወደ ኢየሩሳሌምም መሄድ ተመኘ። ይህ ሥራ [ሊያልቅ ተገባድዶ ግን] በጀምሮ እንዳይቀር ብዙ ጊዜ በወሰደ ልመናና መስዋዕት አሳመነውና ሥራው ቀጠለ። ይህ ሥራ እንደተጠናቀቀ የሆነውን ከዚህ ጋር አያይዞ መናገር አላስፈላጊ አይመስለኝም። ይህ ምስኪን ሰው የትርጉም ሥራው እንደተጠናቀቀ ወዲያውኑ

⁵ Proceedings of the Church Mission Society for Africa and the East, Twentieth Year (1819-1820), pp. 111-113.
⁶ Bagster, Samuel, p. 49. ይህ የሳሙኤል ባግስተር መጽሐፍ በ1848 የታተመና በዚያን ዘመን መጽሐፍ ቅዱስ ወደ ተለያዩ ቋንቋዎች የተመለሱባቸው ታሪኮች ጥርቅም ነው። ከአማርኛው ጋር የትግረ እና የግዛዝ ትርጉሞች ጎትመት ታሪክም ተጽፎአል።

የተወደደ ምኞቱን ሊፈጽም ወደ ኢየሩሳሌም ሄደ። እንደደረሰ ግን በወረርሽኝ ምክንያት ሞተ።⁷

አቡ ሩሚ ሥራቸውን በወግ አጠናቀቁና በኢየሩሳሌም በ1819 ሞቱ። ከላይ እንዳልከትም የእንግሊዝ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር ሥራውን ከአሰረገ ገዝቶ የራሱ በማድረግ እንዲታተምና እንዲሰራጭ ሌላ ጥረት አድርጎአል። በ1820 ግዢው ተፈጽሞ በ1821 ወደ እንግሊዝ ከመጣ በኋላ አማርኛን በሚያውቁት የአገሩ ሰዎች ታይቶ በአድናቆት ጸደቀ። ትርጉሙን የፈተሸው ዶ/ር ሳሙኤል ሊ በ1822 ለመጽሐፍ ቅዱስ ኮሚቴው ስለዚህ ሥራ ሲጽፍ፡ "ሥራው በልዩ ችሎታና በጥንቃቄ እንደተሠራ ይታያል፤ በብዙ የምሥራቅ ቋንቋዎች እንደሚታየው ያለ ለአንድ ቃል ብዙ ቃላትን በመጠቀም የመራቀቅ ሊቅነትን ማሳየት በተርጓሚው አልታየም፤ ነገር ግን የተመጠነ፣ ቀላል እና ጤናማ ነው።⁸ እንደ ናሙና ሆኖ በስፍራው የተቀመጠው ዮሐ. 1፡1-14 እውነትም ይህ ትርጉም 'የተመጠነ፣ ቀላል እና ጤናማ' (precise, easy and natural) እንደሆነ ያሳያል፤

አስቀድሞ፡ ቃል፡ ነበረ። ቃልም፡ ከእግዚአብሔር፡ ዘንድ፡ ነበረ። እግዚአብሔርም፡ ቃል፡ ነበረ። ይኸ፡ አስቀድሞ፡ ከእግዚአብሔር፡ ዘንድ፡ ነበረ። ሁሉ፡ በርሱ፡ ሆነ። ያ ለርሱም፡ አልሆነም፡ ምንም፡ ከሆነው፡ ሁሉ። ሕይወት፡ በርሱ፡ ነበረች። ሕይወት ም፡ የሰው፡ ብርሃን፡ ነበረች። ብርሃንም፡ በወለደ፡ የበረሰ። ወለደም፡ አታገኘው ም። ሰው፡ ነበረ፡ ከእግዚአብሔር፡ የተላከ፡ ስሙም፡ ዮሐንስ። ይኸ፡ ለምስክር፡ መ ግ፡ ለብርሃን፡ ሊመሰክር። ሁሉ፡ በርሱ፡ ያምን፡ ዘንድ። እርሱ፡ ብርሃን፡ አይደለም። ነገር፡ ግን፡ ተላከ፡ ለብርሃን፡ ሊመሰክር። እውነተኛ፡ ብርሃን፡ ነበረ፡ ለሰው፡ ሁሉ፡ የ ሚያበረ። ወደ፡ ዓለም፡ ለመመጣው። በዓለም፡ ነበረ። ዓለሙም፡ በርሱ፡ ሆነ። ዓ ለምም፡ አላወቀውም። ወደ፡ ወገኖቹ፡ መጣ። ወገኖቹም፡ አልተቀበሉትም። ለተቀ በሉት፡ ሁሉ፡ ግን፡ በልጣን፡ ሰጣቸው፡ የእግዚአብሔር፡ ልጆች፡ ይሆኑ። ዘንድ። በሰ ሙ፡ የሚያምኑ። ከደም፡ ወገን፡ ያይደሉ። ከሥጋ፡ ፈቃድም፡ ከሰውም፡ መውደድ። ነገር፡ ግን፡ ከእግዚአብሔር፡ ተወለደ። ቃልም፡ ሥጋ፡ ሆነ፡ በኛም፡ አደረ። ክብሩን ም፡ አየነ፡ አንድ፡ እንደ፡ መሆኑ፡ ክብር፡ ከአብ። ጸጋ፡ እውነትም፡ የመላበት።

የአማርኛ (የግእዝ) ፊደላት ተቀርጸው በ1824 ዶ/ር ሊ፡ ሚስተር ጆዌት እና በጊዜው ከመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበሩ ጋር እየሠራ የነበረው የምሥራቃውያን ጥናቶች ሊቅ ሚስተር ቶማስ ፔል ፕላት ፈተሸውት ወንጌላት ታተሙ። በ1829 ደግሞ አዲስ ኪዳን፤ በ1840 ብሉይ ኪዳን ታተሙ። በ1842 ሙሉው መጽሐፍ ቅዱስ ለመጀመሪያ ጊዜ በአማርኛ ታተመ። ከዚህ ሙሉ እትም ቀጥሎ የታተመው እስከ ቅርብ ጊዜ እየተሰራጨ የዘለቀው የ1879 እትም የሚባለው ነው። የዚህኛው ቋንቋ ፕላት ከምንጭ ቋንቋዎች ጋር ካመሳከራቸው ነጥቦች ሌላ ከቀድሞው ይልቅ በመጠኑ ለዘብ ያለና የሕዝቡን እንዲመስል መጠነኛ የቃላት ለውጥ ተደርጎበታል።

ይህን የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም አሳታሚና አሰራጭ አሁንም ቤተ ክህነት ሳትሆን የወንጌል ሽክም የከበዳቸው የውጪ ሰዎች እንደሆኑ አንርሳ። ለማስተርጓምና ለማሳተም ብቻ ሳይሆን ለማሰራጨትም የተጣረው ጥረት ቀላል አልነበረም። የእንግሊዝና የውጪ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር 39ኛ ጉባኤ ዘገባ ደግሞ መጽሐፍ ቅዱሱ ከታተመ በኋላ ስለነበረው ስርጭት 3522 መጽሐፎች በግብጽና በአሲሲንያ (የዚያን ዘመን የአባሻ አገር ስም) ላሉት የCMS (Church Missionary Society) የወንጌል መልእክተኞች እንደተላኩ ካተተ በኋላ የተላኩባቸውን መጽሐፍ ቅዱሶች ካገኙት አንዱ ክራፍ የተባለው በጊዜው በኢትዮጵያ የነበረ ሚስተር የጻፈውን በመጥቀስ እንዲህ ይላል፡

እንከበር ካለው የምስራቅ አፍሪቃ ሚስተር ዲሴምበር 14 ቀን 1841 በጄ. ኤል. ክራፍ የተጻፈው ደብዳቤ እንዲህ ይላል፡ "ብዙ የግዕዝና የአማርኛ ብሉይና አዲስ ኪዳኖችን እንዳገኝ ተስፋ አላኝ። ሁሉም በጣም ሩቅ ከሆነ ቦታ የእግዚአብሔርን ቃል ለማግኘት የሚመጡ ብዙ ሰዎች አሉ። ምንም የግዕዝም የአማርኛም መጽሐፍ ቅዱስ ስለሌለኝ ባይ እጃቸውን ልልካቸው ግድ ሆኖብኛል።" በሌላ በፌብሩዋሪ 28 ቀን 1842 በተጻፈ ደብዳቤ ደግሞ፡ "በ22 ሳጥኖች የተሞሉት

የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱሶችና በርካታ የኢዘንበርግ የመልከዓ ምድርና የክርስትና ጥያቄና መልስ መጽሐፎች በሰላም እንደደረሱኝ የማሳውቃችሁ በደስታ ነው። ስለነዚህ ስጦታዎች የምሕረት ሁሉ አምላክ እግዚአብሔር ይመስለኝ፤ እናንተንም አመስግናለሁ። ለዚህች አገር ውጤታማ የወንጌል ሥራ ትልቅ አስተዋጽኦ አላቸውና። . . . ደግሞም የአባሻን ወጣቶች የሚያስተምሩ መምህራን እነዚህን መጽሐፍ ቅዱሶች በምስጋና ተቀበለው ተማሪዎቻቸውን ሊያስተምሩበት ቃል ገብተውልኛል። . . . በማርች 16 ቀን 1842 ከአመድ ዋሻ፤ ሸዋ በተጻፈ ደብዳቤ ደግሞ፡ "ከመነሣቴ በፊት ለመንደሩ ቀላውስት የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱሶችን አደልኳቸው። እነርሱም ከምስጋና ጋር ተቀበሉት እንጂ በአማርኛ ስለሆነ አልተቃወሙም። አጥብቄ ጠይቄ እንደተረዳሁት ወደዚህ የራቀ የሸዋ ግዛት በጣም ጥቂት መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ነው የደረሰው፤ ስለዚህ ወደ አንኮበር እንደተመለስኩ ጨምረ ልልክ ወስኛለሁ።"⁹

ይህ ዘገባና በጊዜው የChurch Missionary Society የወንጌል መልእክተኛ የነበረው የክራፍ ደብዳቤ የሚያሳየው የአማርኛው ትርጉም ታትሞ ተልኮ በስርጭት ላይ መሆኑንና ተቀባይነቱም የሞቀ እንደነበረ ነው።

ከወንጌል ሚስተርውያን እንደ ፈር ቀዳጅ የሚቆጠረው ፒተር ሄይሊንግ በዐፄ ፋሲል ዘመን የገባና ከማስተማር እስከ ሕክምና ከሰብከት እስከ ንጉሥ አማካሪነት ድረስ ያገለገለ ሰው ነው። ግብጽ ቆይቶ በ1634 ወደ ኢትዮጵያ የገባው ይህ ሰው የቋንቋ ፈጥኖ ማወቅ ስጦታ የታደለ ሰው ነውና አማርኛን ፈጥኖ መማር ብቻ ሳይሆን አዲስ ኪዳንንም ወደ አማርኛ ለመተርጎም የበቃ መሆኑ ይወሳል። ግን ይህ ቅጅ እምን እንደደረሰ የሚታወቅ አመላካች ነገር አላገኘሁም። ይህ ቅጅ ለሕትመት በቅቶ ኖሮ ቢሆን የመጀመሪያው አዲስ ኪዳን በሆነ ነበር። ፒተር ሄይሊንግ ግብጽ በቆየበት ጊዜ ከካቶሊኮች ጋር ጥብቅ ክርክር ሲከራከር የግብጽን ቤተ ክርስቲያን ለማደስ ደግሞ ሙከራ አድርጎ ነበር። ቀድሞም እርሱን የላከው ወንጌላዊ ድርጅት ዓላማ እና የራሱም አሳብ አዲስ ቤተ ክርስቲያን መትከል ሳይሆን የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያኖችን በወንጌል እውቀት ማደስ ነበር።¹⁰ ቤተ ክርስቲያን እያለች ቃሉ መሸፈኑና የቃሉ እውቀት በሕዝቡ ዘንድ አለመኖሩ ትልቁ አሳሳቢ ጉዳያቸው ነበር።

ሄይሊንግ በጊዜው ወደ ኢትዮጵያ የተሾሙትን አቡን አጅቦ ለመምጣት እድል ስላገኘ በአገር ውስጥ ተቀባይነቱ ጠንካራ ሆኖለት ነበር። በመጨረሻ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክሳዊ ሃይማኖትን ስሕተቶች በመናገሩ ተሰድዶ ከአገር ቢባረርም ከአገር ከመውጣቱ በፊት በወንጌል አምነው ክርስቶስን ይከተሉ የነበሩና በአገሬው ሕዝብ "መናፍቃን ደቂ ለጀርመን" እየተባሉ የሚጠሩ ደቀ መዛሙርት ነበሩት። ከወንጌል ስብከቱ በተጨማሪ የሮሐንስን ወንጌል መተርጎሙ በውል ተጽፎለታል። ኋላ በኢትዮጵያ የወንጌል መልእክተኛ የነበረው ሳሙኤል ጎባት ይህን ትርጉም በ1830 ማየቱን ጽፎአል።¹¹ ሌላ የሚመስከርለት ቀዳሚ የአማርኛ ትርጉም አስካልኖረ ድረስ ይህ የፒተር ሄይሊንግ የሮሐንስ ወንጌል ፈር ቀዳጅ ትርጉም ለመሆኑ አጠያያቂ አይሆንም። ከዚህ ጥረትም የምንረዳው ትልቅ እውነት በአገራችን ቋንቋ ወንጌልን እንድንሰማ የጣሩት ከአገራችን ይልቅ የወንጌል ሽክም የከበዳቸው የውጪዎቹ መሆናቸውን ነው።

በዚሁ ጊዜ በዐፄ ቴዎድሮስ ዘመን ሚስተርውያን ወንጌልን ለማርጥ ይለፉና የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስን ለማሰራጨት ይተጉ በነበረ ጊዜ ካህናትና ሊቃውንት ይህንን ጥረት ይጋፉ እንደነበር በዘመኑ የተጻፈ የመጽሔቶች መድብል እንዲህ ይገልጣል። ሳሙኤል ጎባት በኢየሩሳሌም በቅስና ሲያገለግል ሳለ ከኢትዮጵያ የሄደው ሚስተር ፍላጅ በኢትዮጵያ ውስጥ ስለነበሩት ሚስተርውያን ሁኔታ ሳሙኤል ጠይቆት ሲመልስለት ያሉበትን አስቸጋሪ ሁኔታ ሳይደብቅ ከነገረው በኋላ ደስ የሚያሰኘውንም እርምጃ ሲያካፍለው እንዲህ ይላል፡

⁹ The Thirty-Ninth Report of the British and Foreign Bible Society, pp. 77-78.
¹⁰ http://www.dacb.org/stories/egypt/heyling_peter.html

¹¹ Encyclopaedia Aethiopica, Vol. 3 pp. 27-28.

⁷ አላይ የተጠቀሰው።
⁸ አላይ የተጠቀሰው።

ከኢየሱስ-ሰው የእንግሊዝ ቁስ ከዶ/ር ሳሙኤል ጎባት ዘንድ ጥቂት ሰዎች በመቶ የሚቆጠሩ ለአበሾች የሚታደሉ መጽሐፍ ቅዱሶች ይዘው እንደመጡ ንጉሡ በሰማ ጊዜ ወዲያውኑ የደንበራ [ደንበራ?] እና ጭልጋ አገረ ገዢዎችን ከንበረታቸው ሁሉ ጋር ይዘዋቸው እንዲመጡ አዘዘ። ከንጉሡ፣ ከአቡነ እና ከብዙ ቀሳውስት ጋር ከተነጋገርኩት እንደተገነዘብኩት አቡነ፣ አጪጌው (የመነኮሳቱ አለቃ) እና ከህፃናቱ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ እንዲያስረጩ ይፈልጋሉ። ለብዙዎቹ እንዲያውም የእግዚአብሔር ቃል ሕዝብ በሚረዳው ቋንቋ መተርጎሙ የሚያስገርም ነገር ነው የሆነባቸው። ስለዚህ [ትርጉም] ብዙዎች በንቃት ቃል እየተናገሩ የቤተ ክህነቱን ግእዝ የሚባለውን የኢትዮጵያ ቋንቋ እያከበሩ ይናገራሉ። ይሁን እንጂ ከብዙ መቶ ካህናት ቋንቋውን [ግእዝን] የሚያውቁ አምስት እንኳ ማግኘት ይቸግራል። አቡነ አንድ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ እንኳ በስጦታ ለመቀበል እንደ ብሏል። ንጉሡ ግን የተለየ ነው። ምንም እንኳ በሙያው ወታደር ቢሆንም ከቀሳውስቱ ይልቅ ብሩህ ሰው ነው። መጽሐፍ ቅዱሶችንና [አዲስ] ኪዳኖችን ገጸ በረከት አድርገን አቀረብንለት። ከነዚህ መካከል አራት የግእዝ ዝቅጅዎችም ነበሩት። ንጉሡ እነዚህን [አራቱን] ወደ ጎን ወረወረና፣ 'ማንም ሊረዳቸው የማይችላቸውን እነዚህን መጻሕፍት ለምን አመጣችሁ? ምን ይጠቅማሉ? የአማርኛዎቹ በጣም ይሻላሉ፤ ሁሉ ሊረዳቸው ይችላልና' አለ።¹²

ይህ ጽሑፍ በመቀጠል መጽሐፍ ቅዱስ በመሪዎች፣ በምእመናን፣ በፈላሾች እና በካህናቱም ላይ ስለፈጠረው ተጋቦት እያብራራ የሁለትና የሦስት ቀን የአግር መንገድ ተጉዘው መጽሐፍ ቅዱስ ለመለመንን ስለሚመጡ ሰዎችም ይናገራል። ስለፈጠረው ለውጥም እንዲህ ይላል፡

... ቀድሞ ይጠየፉት የነበሩት ካህናት አሁን አማርኛውን ካነበቡት በኋላ ከግእዙ ይልቅ ይህንን ወደውታል። ንጉሡም የየሰሉትን መዝሙር ዳዊት እና የጸሎት ምንባቡን የሚያነበበው በአማርኛ ሆኗል። ስለዚህ፣ 'የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ በአበሻ አገር ማሰራጨት ድካም ነው፤ ተነባቢ አይደለም፤ ካህናቱ አይፈልጉትም' አትባሉ። ምናልባት ለጊዜው ውጤታማ አይሆን ይሆናል። በጊዜው ግን ቃሉ በኢ.ሳ. 55፡10-11 እንደተጻፈው የተላከበትን ዓላማ ይፈጽማል። ... የንጉሡ ንስሐ አባት በአጥቢያ ቤተ ክርስቲያኑ ተሐድሶ ለማድረግ ይመኛል። በየማከሰኛውና በየእሑዱ ከብሉይ ኪዳንና አዲስ ኪዳን ለሕዝቡ በሚገባው ቋንቋ በአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ እንዲነበብ አስባለ። ጸሎቱም እንኳ በአማርኛ እንዲደረግ ምኞት አለው። መልካም አሳቡ ይፈጸም ዘንድና የኢትዮጵያ ጨለማ በብርሃን እንዲተካ ሐሰተኛ መድኃኖቻቸውና ጣዖቶቻቸውም በራሳቸው ቋንቋ በሚያነበቡት በእውነተኛው ብርሃን መጽሐፍ ቅዱስ አማካይነት እንዲወገዱ እግዚአብሔር ንጉሡን በመንፈሱ ይቀባው። እውነተኛው የወንጌል መልእክተኛ መጽሐፍ ቅዱስ ራሱ ነው። ለአበሾች መጽሐፍ ቅዱሶችን ማቅረብ ብዙ የወንጌል መልእክተኞች ከመላክ የተሻለ ሥራ ይሠራል። ነፍሳትን እናጭላለንና የእግዚአብሔርን ቃል እንዝራ።¹³

መጽሐፍ ቅዱስ በሰዎች ሕይወት ውስጥ ስለሚፈጥረው ዘላለማዊ ለውጥ ከአውሮጳውያን ሰዎችም፣ ከላይ በዐፄ ኃይለ ሥላሴም ጥረት እንደተመለከትነው ከካህናቱ ይልቅ ነገሥታቱ ሕዝቡ መጽሐፍ ቅዱስን በገዛ ቋንቋው እንዲያውቅ መጣራቸው አስመስጋኝ ጥረት ነው። ጥረቱ ከሌላው አቅጣጫ ቢሆን ኖሮ ዛሬ ወንጌል ከሰዎች ሕይወት አልፎ የአገሪቱንም መልክ በለወጠ ነበር። የአቡ ናሚ የአማርኛ ትርጉም ትልቅ ለውጥ በአገሪቱ ክርስትና ላይ መፍጠሩ የታወቀ ነው። ጠቅላላውን ውጤትና ፍሬ የሚያውቀው የቃሉ ባለቤት የሆነው ጌታ ብቻ ሲሆን ከተተረኩልን አንዱ ቃሉን በማጥናትና በቅድስና ለመኖር በመጣር የነበሩ ጥቂት መነኮሳት በሐማሴን በጸዓዘጋ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ግድግዳ ተደብቆ የኖረውን የአቡ ናሚን የ1940 የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ እትም ባገኙ ጊዜ መንፈሳዊ ጥማታቸው እንደጨመረና ለነፍሳቸው ጥያቄም መልስ ማግኘታቸው ነው። ይህ መቃቃት በኋላ ለኤርትራ ወንጌላዊት ቤተ ክርስቲያን፣ ኋላም የኢትዮጵያ ወንጌላዊት መካነ ኢየሱስ የተጀመረችበት ጅማራ ነው።

የወንጌላዊት ቤተ ክርስቲያን መካነ ኢየሱስን ጅማራ የጻፈው ጉስታቭ አሬን ስለዚህ ሲጽፍ፡ "ይህ በጸዓዘጋ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ግድግዳ ሸንቁር በ1860ዎቹ መጀመሪያ የተገኘው መጽሐፍ ቅዱስ ማንም መኖሩን ሳያውቅ ለብዙ ዓመታት በዚያ ኖሮ ይሆናል። ምናልባት ክራፒና ወይም ሙሴይስን በግንቦት ወይም ሰኔ 1843 የChurch Missionary Society

ከአገር ውስጥ ከመውጣቱ በፊት ካሰራጨት አንዱ ሳይሆንም አይቀርም። ምክንያቱም ፍላጅ በ1866 ለደጃዝማች ኃይሉ በግዛቱ እንዲያስረጩ አራት የበቅሎ ጭነት የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱሶች ከላከበት ከ1866 መጨረሻ በፊት በሐማሴን ምንም የ[አማርኛ] መጽሐፍ ቅዱስ እትም ኖሮ አያውቅም።"¹⁴

የሚነበበው ቃሉ በእውነትም ሥራ ይሠራል። ዛሬ በደጃችን ያሉትን መጽሐፍ ቅዱሶች ስናነብ በየላፋትና የጣሩትን ሰዎች እያሰብን እግዚአብሔርን ስለ እነርሱ እናመስግን። ሰዎችም ሊረዱት በሚችሉ ቋንቋ ቃሉን እንዲያነበቡና እንዲሰሙ እንጣር፤ ለሚጥሩትም እንጸልይ።

ዝናብና በረዶ ከሰማይ እንደሚወርድ፣ ምድርን እንደሚያረካት፣ ታቦቅልና ታፈራም ዘንድ እንደሚያደርጋት፣ ዘርንም ለሚዘራ እንጀራንም ለሚበላ እንደሚሰጥ እንጂ ወደ ሰማይ እንደሚመለስ፣ ከአፌ የሚወጣ ቃሌ እንዲሁ ይሆናል የምሻውን ያደርጋል የላከሁትንም ይፈጽማል እንጂ ወደ እኔ በከንቱ አይመለስም። ኢ.ሳ. 55፡10-11

ዘላለም መንግሥቱ © 2014 (፪ሺህ፯) ዕዝራ ስነ ጽሑፍ አገልግሎት / ezralit@gmail.com

ዋቤ መጻሕፍት

Aren, Gustav; *Evangelical Pioneers in Ethiopia, Origins of the Evangelical Church Mekane Yesus*; Offsetcenter, ab, Stockholm, 1978.

Bagster, Samuel; *The Bible of Every Land, History of the Sacred Scripture in Every Language and Dialect into which Translations have been made*; London, 1848.

Cyclopaedia of Biblical, Theological, and Ecclesiastical Literature, McClintock, John and Strong, James, Harper and Brothers Publishers, New York, 1889.

Encyclopaedia Aethiopica, Harrassowitz Verlag, Vol. 3 Memminger MedienCentrum, Wiesbaden, Germany, 2007.

ምክረ ሥላሴ ገብረ አማኑኤል፡ ቀ ዶ/ር ፡ በኢትዮጵያ የመጀመሪያው የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም በግዕዝ ቋንቋ፡ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት፡ አዲስ አበባ፡ 2000 ዓ.ም.

Proceedings of the Church Mission Society for Africa and the East, Twentieth Year (1819-1820), L. B. Seeley, Printer R. Watt, Crown Court, Temple Bar, London, 1820.

The Church of England Magazine, Vol. 45 July-December 1858. William Hughes Stationer's Hall Court, Rogerson and Tuxford Printers, London, 1958.

The Eightieth Report of the British and Foreign Bible Society, Spottiswood and Co., London, 1884.

The Thirty-Ninth Report of the British and Foreign Bible Society, Printed by Richard Clay, London, 1843.

Ullendorf, Edward *Ethiopia in the Bible*, Oxford, University Press Inc. New York, 1968.

¹² The Church of England Magazine, Vol. 45 July-December 1858. pp. 316-318.
¹³ አላይ እንደተጠቀሰው፤ ገጽ 318።

¹⁴ Aren, Gustav, p. 184-5.

የክማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት

(የዘግጅት ጥረት)

የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት

The Amharic Bible Dictionary

(Endavor)

የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት

በዚህ የዕዘራ ስርጭት ባለፉት ዓመታት ለየሠራሁ ለቆየሁትና ጌታ ቢፈቅድ በቀጣዮቼ ሦስት ዓመታት ለማጠናቀቅ ስለማስበው ሥራ ላከፍላችሁና በጸሎትም ጌታ ባስቻላችሁ መንገድ ሁሉም አብራችሁኝ ልትሆኑ አጋብዛለሁ። የዩኒቨርሲቲ ትምህርቱን እንዳጠናቀቅሁ ለጌታ ጥሪ ምላሽ በመስጠት በደብረ ዘይት ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን በወንጌላዊነት እያገለገልኩ ሳለሁ ጌታ የሰነ መለኮት ትምህርት በር ከፍቶልኝ በTrinity Western Seminary ተማርኩ። እንደጨረስኩም በኢትዮጵያ ቃለ ሕይወት ቤተ ክርስቲያን ዋና ጽ/ቤት በሰነ ጽሑፍ አገልግሎት ዘርፍ ተሰማራለሁ። የዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት ሥራ ጀመራል እዚያ ነው።

መከራው እና እስካሁን የሆነው

የዚህ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት ሥራ ሲታቀድ ሰባ ያህል ሰዎች ተሳታፊ ሆነው በ4 ዓመታት፣ ከ1998-2002 (በኛ አቆጣጠር ከ1998-2002 ዓ. ም.) ተሠርቶ እንዲያልቅ የተወጠነ ዕቅድ ነበር። አሳቡ የሞቀና ልባዊ አቀባበል ከተደረገለት በኋላ የመጀመሪያዎቹ የመሰናዶና የመሠረት ሥራዎች ተከናውኑ። እነዚህም የሥራውን ጠቅላላ ቅርጽ ማውጣት፣ የቃላት ለቀማ ማድረግና ለጸሐፊዎች ምርምር ከአቻ የእንግሊዝኛ ቃል ጋር ማጣበቅ፣ እንዲሁም ለሥራው ጀማሪና በር ከፋች የሚሆኑ ሥልጠናዎች ማዘጋጀትን ያካተቱ ናቸው። ከጥቂት ወራት በኋላ ግን ከገንዘብ እጥረት እና ራዕዩንም ካለመጨበጥ የተነሣ ሥራው ወደቀ።

የዚያ የተጀመረው መዘገበ ቃላት ሥራ ከትከሻዬ ቢወርድም በልቤ የከበደ ሽክም በመሆኑ ከ1999 ጀምሮ ከሥራ በኋላ ባሉኝ ሰዓቶች ለመሥራት እንደገና ከጅምሩ ሥራውን ቀጠልኩ። ከ2000-2008 ወደ 20% ያህል ሥራ ከተሠራ በኋላ በቀጣይ ዓመታት ጊዜ በሚጠይቁ የተለያዩ ነገሮች (ቤተ ሰብ፣ ሥራ፣ የቤተ ክርስቲያን አገልግሎት) ምክንያት ተንቀርቆ፤ በአሁኑ ጊዜ የሥራው 30% ያህል ተጠናቅቋል። የሥራው ጥራት አጥጋቢ ነው፤ ከ'ሀ' እስከ 'ቀ' አልቆ አሁን 'ባ' እየተሠራ ይገኛል። እያንዳንዱ ቃል ከምንጭ የዕብራይስጥ እና የግሪክ ቃላት ጋር እየተቋቋመ ትርጉምና ማብራሪያ ከበቂ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅሶች ጋር እየተደረገለት ተሠርቶአል። በዚህ ምክንያት እንግሊዝኛንም ጨምሮ ከብዙ የመጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት በጣም የላቀ ነው። አሁን እየተሠራ ካለው ከ 'ባ' የመጀመሪያ 3 ገጾች ቀጥሎ ባሉት ገጾች እያይዣለሁ።

በአገራችን ወንጌላዊ ክርስትና በሰፋነት እጅጉን እያደገ ይሁን እንጂ ጥልቀቱ በጣም ትንሽ መሆኑ ግልጽ ነው። የዚህ አንዱ ችግር ቃሉን በጥልቀት የምናጠናባቸው መሣሪያዎች አለመኖራቸው ነው። የመጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት ከነዚህ አንዱ ነው። ዛሬ በእንግሊዝኛ ወደ ሺህ ያህል የተለያዩ የመጽሐፍ ቅዱስ መዛግብተ ቃላት ይገኛሉ። የኛው ግን ከረጅም ዘመን የክርስትና ታሪካችን አንጻር ሲታይ ለመቁጠርም ያሳፍራል።

ከበርካታ ዓመታት የመንቀራፍ ጉዞ በኋላ ጌታ ቀልቤን ወደዚህ ተጀምሮ ያለለቀ ሥራ አስፈላጊነትን የአርሱ ወደሆነው የሚያስቸል ጸጋውም ጭምር ሲያዘክብለው ለማመልከት ቤተ ክርስቲያን መጋቢዩና ለወንጌል ተልእኮ አስተባባሪ፣ እንዲሁም ለምመግባት ቤተ ክርስቲያን ሽማግሌዎችና ምዕመናን ወደ ኢትዮጵያ በመሄድ በሙሉ ጊዜ ይህንን ሥራ የመቀጠልና የመጨረስ አሳቤን አካፊልኩ። የዚህ ሥራ ጥረት ይህ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ መዘገበ ቃላት በመጀመሪያ በታቀደው ቅርጽና ጥራት ከ3-4 ዓመት ውስጥ እንዲጠናቀቅ ሲሆን ከዋናው ሥራ ጎን የቋንቋ አርትዖትን የመጽሐፍ ቅዱሳዊ ይዘት ፍተሻ ሥራ ይካሄዳል። እግዚአብሔር ቢፈቅድና ይህ ሥራ ሲያልቅ ግብና ዓላማው ለክርስቶስ አካል መታነጽና ለእግዚአብሔር ክብር ነው። የመዘገበ ቃላቱ ሥራ ከዚህ በፊት ተጀምሮ የወደቀ ቢሆንም እንደገና ተነሥቶ በትርፍ ጊዜዬ ከአገልግሎትና ከሥራ ጋር፣ ሌሎች በዕዝራ የሚወጡ መጣጥፎችና መጻሕፍትን ከመጻፍም ጋር አሁንም እየሠራሁት አለሁ። ጌታ ቢፈቅድ ከ2015 በኋላ ባሉት 3 ወይም 4 ዓመታት በሙሉ ጊዜ ሥራ ለመጨረስ ተነሥተን የሚጸልዩለን እና ከጎናችን የሚሆኑ ሰዎችን በመጠየቅ ላይ ነን።

የዚህ ሥራ በረከት ተካፋይ ለመሆን ትወዳላችሁ? የበመጠ መረጃስ ትሻላችሁ?

ይህንን ሥራ ከኛ ጋር የራሳችሁ ለማድረግና አብራችሁን ልትጠመዱ ብትወድዱ እጅግ ደስ ይለናል። ከምንም ነገር በላይ በጸሎት አስቡን። ለመገናኘትና ስለዚህ ሥራ በግልና በግልጥ ለወያየት ከደስተኞችም በላይ ነን፤ ሥራውን ለማግኘት ወይም ለበለጠ መረጃ ወይም ወደፊት የሥራውን ሂደት ለመከታተል በኢሜይል ezralit@gmail.com ወይም zmengistu@gmail.com ጠይቁን። ጌታ እንዳስቻላችሁ ልትደግፉን ከወደዳችሁ ድጋፍ በቀጥታ ሳይሆን በምትልክን ቤተ ክርስቲያን በኩል የሚፈጸም ሲሆን እድራሻው ቀጥሎ ይገኛል።

In this issue of Ezra I would like to briefly share with you about the Amharic Bible Dictionary endeavor and plead your prayers and support for its completion.

After graduating from the University of Asmara, responding to God's call, I served in Debre Zeit, Ethiopia as an evangelist in a local Kale Heywet church. The Lord opened doors for a graduate studies and up on completing my studies at Trinity Western Seminary, I worked in the Ethiopian Kale Heywet Church Head Office. The inception of the Amharic Bible Dictionary was there and then.

Originally it was intended to be completed by 70 participants in 4 years between 1998 and 2002 I being the editor-in-chief. Unfortunately, lack of funds, and also of vision, doomed the project to fail. After the work was abandoned, because of its weight in my heart, I picked it up and continued single handedly. Currently, about 30% of the work is done at a very slow pace. 'ሀ' to 'ቀ' (the first 9 amharic alphabets) is completed and 'ባ' is underway. The first three pages of 'ባ' are included as samples in the next pages for viewing. Each entry, not only has an extended definition and ample biblical reference, but also the original Hebrew and Greek equivalents.

After prayerfully deliberating this worthy project with my home church, we are support raising to do and finish it up in the coming few years. More than anything we need your prayers for us and for this task. If you or someone you know wants to learn more about this work, I am more than happy to share. You can email ezralit@gmail.com or zmengistu@gmail.com and find out more ways to communicate. As a prayer partner you might want to follow its progress. If the Lord prompts you to support the work you can contact our sending church or its US counterpart at the following addresses:

Evangelical Free Church of Canada Mission (EFCCM)
Box 850 Langley Stn LCD 1
Langley, BC, Canada V3A 8S6
Phone: 1 (877) 305-3322
Email: info@efccm.ca
Web: www.efccm.ca/donate

In USA
ReachGlobal
901E 78th Street
Minneapolis, MN. 55420-1300
www.efca.org
Phone: 1 (800) 745-2202 ወይም 1 (952) 854-1300

Zelalem Mengistu

$\alpha \div \beta \div \gamma \div \delta$

በለሳን ነገሩ ጸሪ ወይም ነገሩ ጸሪ፤ ሆኖ በልሳን፤ እንደ መድኃኒት የሚቀበሉ ከተከለ ቅርፊት ላይ የሚገኝ የሚቀመም ሙጫ፤ ዘፍ. 37:25፤ 43:11፤ ሕዝ. 27:17፤ በኤ.ር. 8:22፤ 46:11፤ 51:8 መድኃኒት እና የሚቀባ መድኃኒት የሚሉት ቃላት በለሳን ከተሰኘው ቃል ጋር አንድ ናቸው። ይህ መድኃኒት ከገለጻድ ጋር መቆራኘቱ በለሳን በዚያ በብዛት ከመገኘቱ ጋር የተያያዘ ነው።

በለስ ገጽ፤ ትሓን፤ ገጽ፤ ትሓኖህ፤ መቀጠል ሱኬ፤ መጻው ሱከን፤ ፍሬው
የሚበላ በእስራኤል አገር፤ በግብጽም በብዛት የሚገኝ፤ ከወይን ጋር ብዙ ጊዜ
አብሮ የሚጠቀስ የታወቀና የተወደደ የዘና ዓይነት፤ ዛፉም ፍሬውም በለስ
ይባላሉ፤ ነጉ. 13:23፤ 20:5፤ ዞዳ. 8:8፤ መጃ. 9:10-11፤ 177 4:25፤ 277.
18:31፤ ኩጊ. 13:15፤ መዝ. 105:3፤ መጌ. 2:13፤ ኢሳ. 36:16፤ ኢዪ. 1:7-12፤
ዕጌ. 2:12፤ ሐጌ. 2:15፤ ዘክ. 3:3፤ ማቴ. 7:16፤ ማር. 11:13፤ ዮሐ. 1:49-51፤

በለስ በመጀመሪያ የተጠቀሰ የዛፍ ዓይነት ነው፤ እነ አዳም ዕራቂታቸውን ለመሸፈን የበለሰን ቅጠሎች ነበር የሰፋት፤ ዘፍ. 3፡7። የበለሰ ጥፍጥፍ ለቀስል መድኃኒትነትም ያለግላል፤ 2ኛ 20፡7፤ አ.ሳ. 38፡21። ፍሬው ተሰቅሞ ወዲያው ብቻ ሳይሆን ተጠፍጥፎ እንደ ቂጣ ተደርጎም ይበላል፤ 1ኛመ. 25፡18።

በምስላጌ መጠበቅን፥ ምሳ. 27፥18፤ የዘመን መጨረሻን፥ ኢሳ. 34፥4፤ ማር. 13፥28፤ የትንቢት ፍጻሜን፥ ኤር. 24፥1-8፤ ራእ. 6፥13፤ የማንነትን መለያ፤ ሉቃ. 6፥44፤ ያዕ. 3፥12፤ ውጤትን መጠበቅን፥ ሉቃ. 13፥6-7፤ ለማሳየት ተጠቅሶአል።

በለዓም ወንጌ ሊልዓም፡ Βαλαάμ ባላአም፡ በዕብራይስጥ የሕዝብ ያደደለ ማለት ነው። በመስጴጦምያ አገር በፋቱራ ይኖር የነበረ ምዋርተኛ ሰው። እስራኤልን ይረዓምለት ዘንድ የምዓብ ንጉሥ ባላቅ ቀጥሮ አስመጣው፤ ታሪኩ በዙፕ. 22-24 ይገኛል። በተጨማሪ፡ ዘዱ. 23፡3-5፤ ኢያ. 24፡9-10፤ ሃህ. 13፡2፤ ሚኪ. 6፡5 ተጽፎአል። እስራኤልን አመርገም ከመሣራ በፊት እና በሚሄድበት መንገዱ ላይ እግዚአብሔር አስጠነቀቀው፤ የሚናገረውን ብቻ እንዲናገርም ገለጠለት። ሄዶም በዚህም ፊንታ የተባረከውን ሕዝብ ባረከ።

ይህ ከተደረገ በኋላ በላዓምወደ ስፍራው ተመለሰ፤ ዘኁ. 24:25። ይህ ወደ አገሩ መመለሱ ይመስላል፤ ምናልባት ስፍራው አገሩ ሳይሆን የራሱ መኖሪያ ሊሆን ይችላል። ሄዶም ከሆነ ወዲያውኑ ተመልሶአል፤ ምክንያቱም ቀጥሎ ባለው ምዕራፍ (ዘኁ. 25) የተፈጸመው ኃጢአት በእርሱ ምክንያት መሆኑ በዘኁ. 31:16 የተጻፈ በመሆኑና እርሱም በአገሪቱ ዘመን ከምድያም ነገሥታት ኃር በመገደቱ በሆ. 31:8፤ አ.ያ. 13:22። ራሱ. 2:14ም ይህንን ባላቅን ያስተማረውን እኩይ ትምህርቱን ይገልጣል።

በላዕም በኢዲብ ኪዳን እንደ ለዓመጸ ደመወዝ እና ከገንዘብ ሲሉ ሐሰትን የሚያስተምሩ የስሕተት አስተማሪዎችና አማኞችን ወደ ሴሰኝነት የሚመሩ አሰናካፊዎች ምሳሌ ሆኖ ተቀቅሶአል፤ 2ጴጥ. 2:15; ይሁ. 11፤ ራእ. 2:14።

በለዝ፡ በለዝ እና ያቀም 1፻፺፱ በውጭዝ፡ ገገጌ ያከይን፤ ሰሎሞን ባሠራው መቅደስ ወለል አጠገብ ወይም ከቤቱ ፊት የቆሙት ሁለት አዕማድ ሰምቶ፤ 1ነገ. 7፡15-21፤ 2ዜና 3፡15-17።

በለር ገጃ፤ ኖውሬክ፤ በካህኑ ደረተ ኪስ ከተጠሉት የበሰሩ ድንጋዮች አንዱ፤ ዘጸ. 28፥18፤ 39፥11፤ ጢሮስ በዚህ ንግድ በልጽታ ነበር፤ ሕዝ. 27፥16፤ የጢሮስ ንጉሥ የተባለው ጌተ ይህም ጭምር ነበረ፤ 28፥13።

በሊታ፡ ሰው በሊታ ዐገጽ ገረገጽ አኬሌት አዳም፤ ለእስራኤል አሕዛብ
የሰጡት የማላገጫ ስም፤ ሕዝ. 36፡13-14።

በላላን ገኝታ ቢልሻን፤ ከዘሩባቤል ጋር ሕዝቡን መርተው ከምርኮ አገር
ከተመለሱት ሰዎች አንዱ፤ ዕዝ. 2:2፤ ነህ. 7:7።

በላተኛ፣ በላተኞች ኃጅአ አክል፤ φάγος ፋጎስ፤ የሚበላ፤ ለሆዱ ግድ የሚለው፤ መሳ. 14፡14፤ ማቴ. 11፡19፤ ሉቃ. 7፡34፤ ቲቶ 1፡12 ላይ ያለው ቃል፤ γαστήρ ጋስቴር፤ ቀፊት ማለት ሆኖ ሆዳም፤ አግበስባሽ፤ አልጠግብ ባይ ማለት ነው። በአዲስ ኪዳን እርጉዝ የሚለው ቃልም ከዚህ አንድ ነው፤ ትልቅ ሆድን ለማመልከት ነው።

በልግ፡ የበልግ ዝናብ ሽጋርጌ ማልቆውሽ፤ በበልግ ጊዜ የሚጥል ዝናብ፤ የኋለኛው ዝናብም ይባላል፤ ዘካ. 10፤1፡ በምሳሌ በን ፈቃድና ሞገስን ማግኘት እንደሆነ ተጠቅላል፤ ምሳ. 16፤15።

በልዳዶስ ፓፓጋ በልዳድ፣ ከኢዮብ ሦስት ወዳጆች አንዱ፣ ኢዮ. 2፡11፣ 42፡9። ሹቱባ ተሳታፊነቷ፣ ይህ ወገን ኢዮብ ይኖር ከነበረበት ከምሥራቅ ሕዝቦች አንድ ወገን ሳይሆን አይቀርም። በልዳዶስ በመጽሐፈ ኢዮብ ውስጥ ሦስት ጊዜዎች በኢዮብ ላይ የወቀሳ ንግግር አድርጎአል፣ ኢዮ. 8፡1-22፣ 18፡1-21፣ እና 25፡1-6። ከንግግሮቹ፣ በተለይም ከመጀመሪያዎቹ ሁለት ንግግሮቹ መገንዘብ እንደሚቻለው የዚህ ሰው መረዳት ኢዮብ ልጆቹ የሞቱት በበደላቸው እንደሆነ፣ እጹሕና ቅን ቢሆን ኖሮ እግዚአብሔር እንደሚፈጥንለት፣ እየጀረሰበት ያለው ስቃይ ኃጢአተኞች የሚቀጡበት መሆኑን አውቃ።

በሎታ ገጥነት ቶውታኸ፤ ወርውረው ወይም ሰንዝረው የሚመቱበት መምቻ ወይም መውጊያ፤ ኢዮ. 41፡21።

[illegible]

በበረሃ የሚኖሩ አንስትሳ አንዳንድ ጊዜ በመኖሪያቸው ይጠራሉ፤ ለምሳሌ፤ የበረሃ ፍየል፤ ዘዳ. 14፡5፤ 1ሳሙ. 24፡2፤ 1ገ. 4፡23፤ ኢዮ. 39፡1፤ የበረሃ አህያ፤ ኢዮ. 39፡6፤ መዝ. 104፡11፤ የበረሃ ተኩሳ፤ ኤር. 5፡6፤ የበረሃ ተከሎችና መብልም እንደዚያ ይጠራል፤ ለምሳሌ፤ የበረሃ ቅል፤ 2ገ. 4፡39፤ የበረሃ ማር፤ ማቴ፤ 4፡3፤ ማር. 1፡6፤ የበረሃ ወይራ፤ ነህ. 8፡14-15፤ ሮሜ 11፡17፡24፤ እነዚህን ቃላት በስፍራቸው ተመልከቱ፤ በተጨማሪ ምድረ ቡዳን ተመልከቱ።

በረቅ ገገሽ ሴሬድ፤ የተለካ ነገርን ወግቶ ወይም ጭሮ ቦታውን ወይም ስፍራውን ማመልከቻ መጫሪያ መሣሪያ፤ ኢሳ. 44፡3።

በረቱ ገንጽ አቄራህ፤ ኃገህን አውጽ፤ ገንገን ዳራራህ፤ በእኛን ጋር
 በኃገህን ሚክላህ ወይም ሚክላህ፤ ለእኛ አላይ፤ በውጪ የሚገኝ የተቀጠረ
 ወይም የተገደደ የከብቶች ማሳደሪያ መጠቀሚያ፤ 2ዘያ. 14፤15፤ 32፤28፤
 ዕን. 3፤17፤ ሰፍ. 2፤6፤ የሐ. 10፤1፤ በተጨማሪ ጋንን እና ግርግምን
 ተመልከቱ፤

በረኛ ገጽነው ሹኤር፤ ገጽገጠን ሻማር ሻፋፍ፤ ፀህጻዎሶና ቱሮሮስ፤ የበር
ዘበኛ ወይም ጠባቂ፤ የበር ከፋችና ዘገ፤ 1ዜና 9፡21፤ 2ዜና 31፡14፤ ኤር. 35፡
4፤ ማር. 13፡34፤ ዮሐ. 10፡3፤ 18፡16-17።

በረከት ገገጃ ባራክ፤ ከገገጃ ብራካህ፤ εὐλογία ሔውሎጊያ፤ ምንጩ ከእግዚአብሔር የሆነ ማናቸውም ምድራዊ፤ ቁሳዊ፤ ሥጋዊ፤ መንፈሳዊ፤ ሰማያዊ በነ ነገር ሁሉ በረከት ነው። ይህ ቃል የቁጥርና የመጠን ብዛትንም ያመለክታል፤ ዘፍ. 12፡2፤ 22፡17፤ 39፡5፤ ዘጸ. 32፡29፤ ዘዳ. 11፡26፤ 2ሳሙ. 7፡29፤ ሕዝ. 44፡39፤ ሚሊ. 3፡10፤ 2ቆሮ. 9፡5-6፤ ገላ. 3፡14፤ ኤፌ. 1፡3፤ ዕብ. 6፡7፤ 1ጴጥ. 3፡9፤ ያዕ. 3፡10፤ የዚህ በረከት መተላለፊያ መሆኑም በረከት መሆን ይባላል፤ ዘፍ. 12፡2፤ ኢሳ. 19፤ 24-25፤ ዘካ. 8፡13፤ ስሌሳው

የሚተላለፍ፡ የሚሰጥ ስጦታ ወይም መልካም ነገርም በረከት ነው፤ 1ኛው፡ 30፡26።

በዘፍ. 45፡18-23 በረከት የሚለው ቃል (ጋንጋ ተውብ ወይም ጋንጋ ተውብ) መልካም ነገር ሁሉ ማለት ነው፤ ነህ. 9፡36፤ ኢዮ. 20፡21፤ ምሳ. 65፡4፤ ኢሳ. 1፡19፤ 55፡2፤ ኤር. 2፡7፤ ሆሴ. 3፡5። በአዲስ ኪዳንም መልካም ነገር (ἀγαθός) ወይም ብዙ መልካም ነገር (πολλὰ ἀγαθὰ) በረከት ተሰኝቶአል፤ ሉቃ. 12፡19፤ በጌታ ራት መታሰቢያ ቅዱሳን የሚወስዱት ጽዋ የበረከት ጽዋ ተሰኝቶአል፤ 1ቆሮ. 10፡16።

በዘፍ. 27፡35 በረከት የተሰኘው ይስሐቅ ያዕቆብን የባረከው ቃል ነው፤ በረከት የምንቀበለው ተጨባጭ ነገር ብቻ ሳይሆን የተሰፋ ቃልና ለሌላውና ለእግዚአብሔርም ጭምር የምንናገረው መልካም ቃልም ነው፤ ዘፍ. 27፡36-38፤ 49፡25፤ ዘዳ. 33፡1፤ 23፤ ራእ. 5፡12-13፤ 7፡12። መልካም ቃልን መናገር መባረክ ወይም በረከትን መናገር ለመሆኑ በተጨማሪ ባረክ፤ መባረክን ተመልከቱ።

በረከት፡ የበረከት ሸለቆ ጥንቃቄ ዓሜቅ ብራካህ፤ የበረከት ሸለቆ ማለት ነው። በኢዮሳፍጥ ዘመን ይሁዳን ሊወጡ የመጡ ሞዳባውያን፤ አሞናውያንና ምዑናውያን የተሸነፉበትና የተመቱበት ብቻ ሳይሆን የይሁዳ ሰዎች ምርኮን የበዘበዙበት ሸለቆ፤ 2ዜና. 20፡26። የበረከት ሸለቆ የተባለውም ስለዚህ ነው። ይህ ሸለቆ በቁ. 16 የተጠቀሰው የቀድሞ ስሙ ሌላ የነበረ በይፋኤል ምድረ በዳ ፊት ለፊት የሚገኝ ስፍራ ነው።

በረዶ ጥንቅ ባራድ፤ ለጌታ ሸሌግ፤ ለጌታ ትላግ፤ χιών ኪዮን፤ χαλαζα ካላዛ፤ እንደ ዝናም የሚወርድ ቀዝቃዛና ጠጣር ውኃ፤ እንደ ዝናም ወይም ለቅጣት ይወርዳል፤ ዘጸ. 9፡19-34፤ ኢዮ. 10፡11፤ ኢዮ. 38፡22፤ 29፤ ሐጌ 2፤ 17፤ ራእ. 11፡19፤ 16፡21። አመዳይም ይባላል፤ ኢሳ. 1፡18።

በምሳሌ የቆዳ ነጭ መሆንን፤ ዘጸ. 4፡6፤ 2ነገ. 5፡27፤ ከሰማይ የሚወርድ በረከትን፤ ኢሳ. 55፡10፤ ንጹሕነትንም ያመለክታል፤ መዝ. 51፡7፤ ሰቆ. 4፡7፤ ዳን. 7፡9፤ ማቴ. 28፡3፤ ራእ. 1፡14። በተጨማሪ አመዳይን ተመልከቱ።

በሪዓ ጥንቅታ ብሪይዓህ፤ ጭንቅ ውስጥ መሆን ወይም ጨኸት ማለት ነው። 1ዜና 7፡23 የስሙን ትርጉም ያመለክታል። 1፤ ከአሴር ልጆች አንዱ፤ ዘፍ. 46፡17፤ 1ዜና. 7፡30-31።

2፡ የኤፍሬም ልጅ፤ 1ዜና 7፡23። የጌት ሰዎች ሁለቱን ልጆቹን ከገደሉበት በኋላ የተወለደ የመከራ ዘመን ልጅ ስለሆነ መከራ ወይም ጭንቅ አለው።

3፡ ከብንያም ነገድ አለቃ የሆነ ሰው፤ 1ዜና 8፡13-16።

4፡ ከሌዊ ነገድ ከጌድሶናውያን ወገን የሆነ ሰው፤ 1ዜና 23፡10-11።

በራ፡ ራስ በራ ጥንቅ ጊባህ (ጊብአህ)፤ ከፍታ እንደማለት ሆኖ ከፍ ያለ ግንባርን ያመለክታል። ዘሌ. 13፡41-43፤ ጠጉር የሌለበት ከግንባር በላይ ያለ የራስ ቅል።

በራኪያ ጥንቅታ ብራካህ፤ ዳዊት ከሳኦል በሸሸ ጊዜ በሰልፍ ካገዙት መካከል የሆነ ሰው፤ 1ዜና 12፡3።

በራክዩ ጥንቅታ በረከያህ ወይም ጥንቅታ በረከያሁ፤ Βαραχίας ባራኪያስ፤ በዕብራይስጥ እግዚአብሔር የባረከው ማለት ነው። 1፤ የነቢዩ ዘካርያስ አባት፤ ዘካ. 1፤1 እና 7።

2፡ በኢሳ. 8፡2 ያለው በራክዩ በዕብራይስጥ ጥንቅታ ይበረከያሁ፤ እግዚአብሔር የባረከው የሚል ነው። እግዚአብሔር ለኢሳይያስ ለተናገረው ቃል ምስክር ሊሆን የጠራው የዘካርያስ ልጅ።

3፡ በማቴ. 23፡35 የተጠቀሰው የሰማዕቱ ዘካርያስ አባት። ይህ በራክዩ በ2ዜና 24፡20-22 ያለው የጳውሎስ ሆኖ በራክዩ ምናልባት የጳውሎስ የቅጽል ስም ሳይሆን አይቀርም።

በራክዩ ጥንቅታ በረከያህ ወይም ጥንቅታ በረከያሁ፤ እግዚአብሔር የባረከው ወይም የእግዚአብሔር በሩክ ማለት ነው። 1፤ ከዳዊት ዘር የሆነ በምርኮ በኋላ ባለው ዘመን የነበረ ሰው፤ 1ዜና 3፡20።

2፡ በዘማሪው በኤማን ቀኝ ቆሞ ያገለግል የነበረው የአሳፍ አባት፤ 1ዜና 6፡39፤ 15፡17።

3፡ ከምርኮው አስቀድሞ በኢየሩሳሌም ይኖር የነበረ ከሌዋውያን አንዱ፤ 1ዜና. 9፡16።

4፡ በዳዊት ዘመን የነበረ ከታቦቱ በረኞች መካከል አንዱ፤ 1ዜና 15፡23።

5፡ ይሁዳን ወግተው፤ ማርከው በተመለሱት እስራኤላውያን ላይ በቁጣ ከተነሱት ሰዎች አንዱ ከኤፍሬም ነገድ የሆነ ሰው፤ 2ዜና 28፡12።

6፡ ከምርኮ ከተመለሱ በኋላ በነህምያ ዘመን ቅጥሩን ካደሱት መካከል የአንዱ የሜሳላም አባት፤ ነህ. 3፡4 እና 30።

በራይሌ ነጻነት ትሕው ወይም ጽጌት ተውሎ፤ የበረሃ በሬ፤ ዘዳ. 14፡5 በኢሳ. 51፡20 ሚዳቋ የሚለው ቃል ከዚህ ጋር አንድ ስለሆነ ቃሉ የሜዳ በሬ እንደማለት ነው።

በራድ ሃህጃሶር ፕላክስ፤ ቀዝቃዛ፤ የሞቃት፤ የትኩስ ተቃራኒ፤ ራእ. 3፡15-16። በማቴ. 10፡42 ቀዝቃዛ የተባለው ከዚህ ጋር አንድ ነው።

በሬ ጥንቅ ባቃር፤ ገነሽ ሾውር፤ ገነሽ ቶውር፤ ገጃ ወይም ገጃ ፓር፤ βουξ ሰውስ፤ ሰከናው የተሰኘው ቀንድ የሚያበቅል የቤት እንስሳ፤ ለእርሻ፤ ለማበራየት፤ ሠረገላ ለመሳተፍ ታርዶ ለምግብና ለመስዋዕት የሚሆን ከብት፤ ዘፍ. 12፡16፤ 32፡15፤ 49፡6፤ ዘጸ. 9፡3፤ 20፡17፤ 21፡28-36፤ 22፡1-30፤ ዘካ. 7፡3-88፤ ዘዳ. 14፡3-4፤ መሳ. 6፡25-28፤ 1ኛሳ. 11፡5-7፤ 2ኛሳ. 6፡6፤ 1ነገ. 19፡19-21፤ 1ዜና. 12፡40፤ ኢዮ. 1፡14፤ ኢሳ. 1፡3፤ ዳን. 4፡25-33፤ ሉቃ. 14፡19፤ ዮሐ. 2፡14-15፤ 1ቆሮ. 9፡9፤ 1ጢሞ. 5፡18።

በር ጥንቅ ጭቅ፤ ገነሽ ሻዓር፤ ስህላ፤ ወደ ቤት፤ ወደ ከተማ፤ ወደ ድንኳን፤ ወይም ወደ አንድ ማናቸውም ቦታ መግቢያና ከዚያም መውጫ የሆነ መዝጊያ ያለው ወይም የሌለው ክፍት ስፍራ፤ ደጅ፤ ዘፍ. 6፡16፤ 19፡1፤ ዘፍ. 19፡1፤ ዘጸ. 29፡10-11፤ 32፡27፤ መሳ. 16፡3፤ 1ነገ. 17፡10፤ ሉቃ. 7፡12፤ ሐዋ. 9፡24፤ 16፡13፤ ዕብ. 13፡12። አንዳንድ ቦታዎች ላይ የቤት፤ የድንኳን ወዘተ ፊት ያለ ገላጣ ስፍራን ወይም ደጅን ለመግለጥ ተጠቅሶአል፤ ይህ የቤት ፊት ለፊት እንደማለት ነው፤ ለምሳሌ፤ ዘጸ. 29፡10-11፤ 32፡27። የመቅደሱ በር የእግዚአብሔር በር ተብሎም ተጠርቶአል፤ ኤር. 7፡2።

በስም የተጠቀሱ ብዙ በሮች በመጽሐፍ ቅዱስ ይገኛሉ። የስማቸው አጠቃቀስ ብዙውን ጊዜ ስፍራቸውን፤ አቅጣጫቸውን፤ ወይም መገኛቸውን የሚያመለክት ነው፤ ለምሳሌ፤ የምሥራቅ በር፤ ሕዝ. 10፡19፤ ነህ. 3፡29፤ ሕዝ. 10፡19፤ 11፡1፤ 40፡6፤ 22፤ የሰሜን በር፤ ሕዝ. 46፡9፤ 47፡2፤ የደቡብ በር፤ ሕዝ. 46፡9፤ የማዕዘን በር፤ 2ነገ. 14፡13፤ 2ዜና. 25፡23፤ ፊተኛ በር፤ ዘካ. 14፡10፤ ታችኛ በር፤ ሕዝ. 40፡19፤ መካከለኛው በር፤ ኤር. 39፡3፤ ወዘተ። አንዳንድ በሮች በሰዎች ወይም በነገሮች የተሰየሙ ናቸው፤ ለምሳሌ፤ በነገዶች አባቶች ስሞች የተሰየሙ በሮች አሉ፤ ኤር. 20፡2፤ ሕዝ. 48፡31-34፤ ዘካ. 14፡10፤ ወዘተ።

ሌሎች ስያሜዎች ከሁኔታዎች ወይም በበሩ አካባቢ ከሚታዩ ወይም ከተደረጉ ነገሮች ጋር የተቆራኙ ይመስላሉ፤ ለምሳሌ፤ የምንጭ በር፤ ነህ. 12፡37፤ የውኃ በር፤ ነህ. 12፡37፤ የፈረስ በር፤ ነህ. 3፡28፤ ኤር. 31፡40፤ የዓሣ በር፤ ሶፎ. 1፤ 10፤ የበግ በር፤ ነህ. 3፡32፤ የበጎች በር፤ ዮሐ. 5፡2፤ የሸለቆው በር፤ ነህ. 3፡13፤ የጉድፍ መጣቸው በር፤ ነህ. 3፡14፤ የውኃው በር፤ ነህ. 8፡1-3፤ የዓሣ በር፤ 2ዜና 33፡14፤ አሮጌው በር፤ ነህ. 12፡39፤ የምንጭ በር፤ ነህ. 12፡37፤ የንጉሥ በር፤ 1ዜና 9፡18፤ አስ. 3፡2-3፤ 4፡2-6፤ 5፡6-13፤ ዳን. 2፡49፤ ወዘተ።

በምሳሌ በር ወደ አንድ ቦታ መግቢያ መንገድ ወይም ማለፊያ ሆኖ ተጠቅሶአል፤ የዘላለም ሕይወት በር በጠባብ በር ተመስሎአል፤ ሉቃ. 13፡24፤ በዮሐ. 10፡7 ጌታ ራሱ በር መሆኑን ተናገረ፤ የተከፈተ የእገልግሎት መስክም በተከፈተ በር ተመስሎአል፤ 1ቆሮ. 16፡9፤ 2ቆሮ. 2፡12፤ በር የሰው ልብ ወይም

ነገ የ2014 የስቅለት በዓል ዕለት ነው። የክርስቶስን በመስቀል ላይ መሞት ለጥቂት ጊዜያት ሳስብ ጳውሎስ ለቆሮንቶስ ክርስቲያኖች የጻፈው ቃል ታወሰኝ። ጥቅሱ 1ቆሮ. 1፥23 መጀመሪያ ላይ ያለው፤ እኛ ግን የተሰቀለውን ክርስቶስን እንሰብካለን፤ የሚለው ነው። ይህ የጳውሎስ ልዩ ሽክም ነበረ። በዘመኑም ሊያደርግ የጣረው ይህን ነበር። ይህ ጥቅስ በአንዲት ቤተ ክርስቲያን የውጪ ግድግዳ ላይ ተጽፎ ለአላፊ አግዳሚው ሁሉ ይታይ ነበረ አሉ።

ከጊዜ በኋላ በግድግዳው ሽክላ ከውስጥ በኩል የሚንጠባጠብ ውኃ ሽክላውን እያበሰበሰ ከውጪም ቀለሙን እያደበዘዘው መጣ። እየደበዘዘ የመጣው ቃል 'የተሰቀለውን' የሚለው ነበር።

ብዙ ቆይቶ በአሸንዳው በኩል ውኃው የሚንጠባጠብበት ቦታ መታደስና የተበላሸው ሽክላም ወጥቶ መለወጥ ኖረበት። ስለዚህ ቀድሞ የደበዘዘው 'የተሰቀለውን' የሚለው ቃል ያለበት ቦታ ያሉት የበሰበሱት ሽክላዎች ወጡና በአዲስ ሽክላ ተለወጡ። 'የተሰቀለውን' የሚለው ቃል ግን ተመልሶ አልተጻፈምና የሚነበበው ቃል፤ 'እኛ ግን ክርስቶስን እንሰብካለን' የሚል 'የተሰቀለውን' የሚለው ቃል የሌለበት ሆነ። ዛሬም ያልተሰቀለውን ክርስቶስን የሚሰብኩ አሉ። ክርስቶስን መስበክ መልካም ነው። ግን የትኛው ክርስቶስ ነው የሚሰበከው?

ጳውሎስ እላይ የተመለከትነውን ቃል ለሰበከላቸው ለቆሮንቶስ ክርስቲያኖች በ1ቆሮ. 2፥2 በመካከላችሁ ሳለሁ ከኢየሱስ ክርስቶስ በቀር እርሱም እንደተሰቀለ ሌላ ነገር እንዳለውቅ ቆርጫ ነበርና አለ። የጳውሎስ የሰብከቱ ብቻ ሳይሆን የጠቅላላ ኹነቱ ማዕከል የክርስቶስ መስቀል ነበረ። ጳውሎስ ክርስቲያኖችን እያሳደደ ከኢየሩሳሌም ወደ ደማስቆ ሲሄድ በመንገድ ላይ በምድር ላይ እስኪወድቅና ዓይኖቹ እስኪታወቁ ያየው አስደናቂ ኢየሱስ ከሞት የተነሣው ባለ ግርማ ጌታ ነው እንጂ የተሰቀለው ኢየሱስ አልነበረም። ግን ተስሎበት የቀረው በመስቀል ላይ የተሰቀለው ክርስቶስ ነው።

መስቀሉ የመዳን ዋና ብቻ ሳይሆን ብቸኛ መንገድ ነው። ሙሴም በምድረ በዳ እባብን እንደ ሰቀለ እንዲሁ በእርሱ የሚያምን ሁሉ የዘላለም ሕይወት እንዲኖረው እንጂ እንዳይጠፋ የሰው ልጅ ይሰቀል ይገባዋል። ዮሐ. 3፥14-15። በዚህ ጥቅስ ሌሎች የዘላለም ሕይወት እንዲያገኙ መስቀል የተገባው የሰው ልጅ የተባለው ኢየሱስ ነው። ይህ በብዙ ቦታዎች የተጠራበት መጠሪያና ኢየሱስም ራሱ በጣም የተጠቀመበት ቃል ነው። የምድረ በዳው የናስ እባብ በዓላማ ላይ መስቀል ታሪክ በዘኑ. 21 ይገኛል። በምድረ በዳ የነበረው የእስራኤል ሕዝብ በሙሴና በእግዚአብሔር ላይ በመናገራቸው ምክንያት እግዚአብሔር ሊቀጣቸው አባባችን ሰደደ። ሕዝቡም ተነደፉ፤ ብዙዎችም ሞቱ። ኋላ በድለናል ብለው ሲጸጸቱ ይህ የናስ እባብ ተሠርቶ በዓላማ ወይም ረጅም እንደ ምሰሶ ያለ እንጨት ላይ እንዲሰቅል እግዚአብሔር ለሙሴ ነገረው። የተነደፈው ሁሉ የናሱን እባብ ባየ ጊዜ ይድናል በሕይወትም ይኖራል። የምድረ በዳው የናስ እባብ መስቀልና የኢየሱስ መስቀል መመሳሰል አይቶ ወይም አምኖ መዳን ነው። ኢየሱስ የተሰቀለው የመዳን መንገድ ይሆን ዘንድ ነው።

ሁሉ ኃጢአት መሥራታቸውና ከእግዚአብሔር ክብር የጎደሉ መሆናቸው (ሮሜ. 3፥22)፤ እና የኃጢአት ደመወዝ ሞት መሆኑ (ሮሜ. 6፥23) ተጽፎአል። ኃጢአተኛ ሁሉ የኃጢአቱን ደመወዝ ወይም ዋጋ መቀበል አለበት። ወይም መሞት አለበት። ይህ ሞት በሥጋ መሞት ብቻ ሳይሆን ከዚህ የከፋው ዘላለማዊ ሞት ወይም ከቅዱስና አፍቃሪ አምላክ ለዘላለም መለየት ነው። በሮሜ 6፥23 የኃጢአት ደመወዝ ሞት መሆኑ ብቻ ሳይሆን የእግዚአብሔር የጸጋ ወይም ፍጹም ነጻ ስጦታ የዘላለም ሕይወት መሆኑም ተጽፎአል። ይህምም ስጦታ በክርስቶስ ኢየሱስ በኩል ነው። በብሉይ ኪዳን የሰዎች ኃጢአት ይወገድ የነበረው በምትካቸው ይፈስስ በነበረው የእንስሳ መስዋዕት ወይም ደም ነበር። ይህ የእንድን ሰው ኃጢአት ለአንድ ጊዜ ብቻ የሚያስወግድ ጊዜያዊ ሥርዓት ነበር።

የብዙዎች ኃጢአት ለአንዴና ለመጨረሻ የሚወገድበት ሥርዓት ይሆን ዘንድ እግዚአብሔር ፍጹም የሆነ መስዋዕትን ከፍቅር የተነሣ አዘጋጀ። ይህ ምትክ ሆኖ ለሰው ልጆች የሚሞተው ማሟላት ያለበት ነገሮች አሉ። ዊልያም ማክዶናልድ የጻፈው መጽሐፍ ትርጉም ስለዚህ ምትክ ሲናገር፤ ይህ ምትክ አራት ነገሮችን ማሟላት እንዳለበት ይጽፋል። እነዚህም

1ኛ፤ ሰው መሆን አለበት፤ 2ኛ፤ ምንም ኃጢአት የሌለበት መሆን ይገባዋል (ያለዚያ ለራሱ ኃጢአት ብቻ ነው የሚሞተው)፤ 3ኛ፤ አምላክ መሆን አለበት፤ ይኸውም በምትክነት የሚሰዋው ቁጥር ስፍር ለሌለው ኃጢአትና እጅግ ብዙ ኃጢአተኞች በመሆኑ ነው። ሰው ብቻ ከሆነ ከሰው ይህን ማድረግ የሚችል ንጹሕ ሰው የለም። ሁሉ ኃጢአትን

ሠርተዋልና። 4ኛ፤ አራሱን ለሌሎች ኃጢአት ሲል አሳልፎ ለመስጠት ፈቃደኛ መሆን አለበት።¹⁵ ይህ ምትክ ነው በመስቀል ላይ የሞተው። የክርስቶስ በመስቀል ላይ በኃጢአተኞች ፈንታ መሞት ምትክዊ ወይም ተውላጣዊ ሞት ነው። ጌታ በሞተበት ዘመን የመስቀል ቅጣት ሮማዊ ላልሆኑ ወንጀለኞች የሚሰጥ ስቃይ የተሞላና ደም የሚፈስስበት የከፋ ቅጣት ነው። ክርስቶስ ለዚህ የመስቀል ሞት እንኳ የታዘዘ ሆኖ ነበር፤ በምስሉም እንደ ሰው ተገኝቶ ራሱን አዋረደ፤ ለሞትም ይኸውም የመስቀል ሞት እንኳ የታዘዘ ሆነ። ፊል. 2፡8።

በአንጻሩ የመስቀሉ ጠላቶች ሆነው ስለሚመላለሱ ሰዎችም ጳውሎስ ይጽፋል፤ ፊል. 3፡18። እዚህ ጳውሎስ 'የመስቀሉ ጠላቶች' የሚላቸው ምድራዊ የሆኑ ለሆዳቸውና ለክብራቸው የሚኖሩ ሰዎችን ነው። በዘመናት ውስጥ የታዩ ሌላ ዓይነት የመስቀል ጠላቶች ደግሞ አሉ። እነዚህ ክርስቶስ በመስቀል ላይ አልተሰቀለም፤ መስቀልም አላስፈለገውም የሚሉ ናቸው። ወንጌልን ለማካፈል ወይም ሃይማኖታዊ ጭውውት ለማድረግ ከሙስሊሞች ጋር መነጋገር ጀምረን ስለ ክርስቶስ ስናንነሣ በኢየሱስ እንደሚያምኑና ከብዙ ነቢዮቻቸው፤ ከአዳም፤ ከሙሴ፤ ከአብርሃም፤ እንደ አንዱ አድርገው እንደሚቀበሉት በሞቀ ቋንቋ ይነግሩናል። ከዚያ በላይ ግን አይደለም። ኢየሱስ (በቁርአን ቋንቋ ኢሳ) በመጽሐፋቸው የተጻፈ የመርየም (ማርያም) ልጅ፤ የሕጻንነቱ ተአምራት ያደረገ፤ ኢስላምን የሰበከና ያስተማረ፤ እርሱ ራሱ ሙስሊም የሆነ፤ ተከታዮቹም ሙስሊሞች የነበሩ፤ ከእርሱ በኋላ ሌላ ነቢይ እንደሚመጣ በግልጽ የተናገረ ነቢይና ያም ኢየሱስ የተናገረለት ነቢይ ሙሐመድ እንደሆነ ይነግሩናል። መጽሐፋቸውም ያንን ያወሳል።

ነገር ግን፤ 'የቱ ኢየሱስ ነው ይህ ኢሳ?' ብለን ስንጠይቅና ቁርአንን ስንመረምር የቁርዓኑ ኢሳና የመጽሐፍ ቅዱስ ኢየሱስ ከቶም የማይተዋወቁ መሆናቸውን ለማጤን አይከብደንም። ከሙስሊሞች ጋር ስንነጋገር ክርስቲያኖች ጠንቅቀን መረዳት ያለብን ትልቅ እውነት ኢየሱስ ሲሉና ኢየሱስ ስንል ስለ አንድ ኢየሱስ እየተነጋገርን አለመሆኑን ነው። በቁርአን ውስጥ እንደተጻፈው ያለው ኢየሱስ፤ ይህ፤ 'እኔ በአላህ የማምን ነኝ፤ እናንተም በእርሱ እመኑ' እያለ የሰበከ ኢየሱስ ከቁርአን ውስጥ በስተቀር በታሪክና በምድር ላይ ኖሮ አያውቅም። ይህ በሙሐመድ ወይም በቁርአን ጸሐፊዎች የተፈጠረ ኢየሱስ ነው እንጂ በወንጌላትም ከወንጌላት ውጪ ባለ ታሪክም ያልታወቀ ኢየሱስ ነው። የቁርአን ጸሐፊ ወይም ጸሐፊዎች መጽሐፍ ቅዱስን፤ በተለይም አዲስ ኪዳንን የሰሟ ስሟ እንጂ ከቶም አይተውና አንብበው የማያውቁ መሆናቸውን ማንም የቁርአን አንባቢ በቀላሉ ያስተውለዋል።

በኢየሱስ ማንነት ላይ በተዘጋጀ አንድ እስላማዊ ቪዲዮ¹⁶ የኢየሱስ ስም በቁርአን ወደ 97 ጊዜያት መሲህ፤ የማርያም ልጅ፤ የአላህ ቃል፤ የአላህ መንፈስ፤ የእውነት ቃል እየተባለ ተጠቅሶአል በማለት ትልቅ ስፍራ ያለው ነቢይ መሆኑን ያብራራል። በመጠቀስ ብዛት ከሆነ በአዲስ ኪዳን ወደ 1000 ጊዜ በመጠቀሱ ብቻ ስለ ኢየሱስ ማጥናት ያለብን ከአዲስ ኪዳን መሆን እንዳለበት ያመለክታል። መጠቀሱ ብቻ ሳይሆን አዲስ ኪዳን በጠቅላላው የሚናገረው ስለ እርሱ ነው። ይቅርና አዲስ ኪዳን፤ ብሉይ ኪዳንም የሚጠቁመው ወደ እርሱ ነው።

ስለዚህ ኢየሱስን ለማወቅ የሚፈልግ ሰው መሄድ ያለበት ስፍራ ግልጽ ነው። በአገራችን ጤፍ ለመግዛት ወደ ሸኖ አይኬድም። ቅቤና በግ? አዎን። ማንም ምሑርና ሊቅ ሰው፤ ማንም ጥናታዊ ሥራ ሊሠራ የሚወድ ሰው ስለ ኢየሱስ ለማጥናት ፈልጎ ወደ ቁርዓን የሚሄድ ካለ የተሳሳተ ሰው ነው። ወደ ምንጩ ነው መኬድ ያለበት! ምንጩ ደግሞ ከክርስቶስ ልደትና ሞት በኋላ 600 ዓመታት ቆይቶና፤ ከምንጩ ሳይሆን ከሌሎች መጻሕፍትና የሰሚ ስሚ ከተነገረው ተነሥቶ የተጻፈው ሳይሆን

በዓይኖቻቸው ያዩት በጀሮቻቸው የሰሙት በእጃቸው የዳሰሱት የመስከሩት በወንጌሉና በመልእክቶች ውስጥ የተጻፈው ነው።

በቁርአን የተጻፈው ኢየሱስ በወንጌል ከተጻፈው ኢየሱስ ፈጽሞ የተለየ ነው። የቁርአኑ ኢየሱስ በወንጌል እንደተጻፈው የእግዚአብሔር ልጅ ወይም እግዚአብሔር ወልድ አይደለም። አምላክ አይደለም። ከሌሎቹ ከእርሱ በፊት ከተነሡት ነቢያት በምንም የማይበልጥ ነቢይ ብቻ ነው፤ (5፡75፤ 4፡171)። በቁርአን ወደ 25 ያህል ነቢያት በስም ተጽፈዋል 3ቱ ከአዲስ ኪዳን ናቸው፤ ዘካርያስ፤ መጥምቁ ዮሐንስ እና ኢየሱስ። ኢየሱስ ከማናቸውም የማይበልጥ ነቢይ ነው። በተለይ በመስቀል ላይ አልሞተም፤ ስላልሞተ ከሞትም አልተነሣም። ይህ ሞቱንና ትንሣኤውን ከስዕሉ ውጪ ለማድረግ ነው። ይህ የሞቱና ቁልፉ የክርስቶስ ትምህርት ነው። ክርስቶስ ከዘላለም የነበረ አምላክ ሳለ ሰው የሆነው፤ ሥጋ የለበሰው የኛን ተውላጣዊ ሞት ለመሞትና ኃጢአታችንን ተሸክሞ ኃጢአት ያላወቀው እርሱ ስለ እኛ ኃጢአት ሆኖ እኛ የእግዚአብሔር ጽድቅ እንሆን ዘንድ ነው። ሰው የሆነው ኢየሱስ አይደለም አምላክ የተደረገው፤ አምላክ ነው አምላክነቱን ሳይተው ሰው የሆነው። የተሰቀለው ኢየሱስ እንዳልተሰቀለና እንዳልሞተ፤ ከሞትም እንዳልተነሣ ማስተማር የታሪክ ማዕከል የሆነውን የቢዛነት ሥራ ማውደም ነው።

መስቀሉ የወንጌሉ እንብርት ነው። የተሰቀለው ክርስቶስ ካልተሰበከ እየተሰበከ ያለው ክርስቶስ ያልሆነ ግን ክርስቶስ የተባለ ስም የተሰጠው ሌላ መሆኑ አይተፋን። የኢየሱስ አምላክ ሳለ ሰው መሆን፤ በመስቀል ላይ ደሙን ስለበደላችን ስርየት ማፍሰስና በፈንታችንን መሞት፤ ሞቶም መነሣቱ የክርስትና እንብርት የሆነ ትምህርት ነው። ጳውሎስ፤ እኛ ግን የተሰቀለውን ክርስቶስን እንሰብካለን ባለበት ክፍል (1ቆሮ. 1) ያነሳው እውነት የኢየሱስን በመስቀል መሞት መስበኩን ነው። በቁጥር 17 ክርስቶስ የላከው ወንጌልን እንዲሰበክ መሆኑን ይህም የክርስቶስ መስቀል ከንቱ እንዳይሆን መሆኑን ይናገራል። ወንጌል ሲሰበክ መስቀል ከሌለ ወንጌሉ ከንቱ ነው። ቁጥር 18 ላይ የመስቀሉ ቃል የእግዚአብሔር ኃይል መሆኑን ይናገራል። የወንጌሉ ኃይል መስቀሉ ነው። ወንጌሉን ወንጌል፤ መልካም ዜና፤ የምሥራች ያደረገው በመስቀሉ ላይ በፈሰሰው ንጹሕ ደም በኩል የኃጢአት ስርየት መገኘቱ ነው።

ከላይ ያየነው የኢየሱስ በሥጋ መገለጥ (አምላክ ሳለ ሰው ሆኖ፤ ሥጋን ለብሶ መምጣት) በመስቀል መሞትና ሞቶም መነሣት ፈጽሞ ሐሰት ሆኖ ነው በቁርአን የሚነገረው። ኢየሱስ በሥጋ የተገለጠ ጌታና አምላክ ሳይሆን የአዳም ብጤና የማርያም ልጅ የሆነ ሰው ብቻ ነው። ነቢይና ከብዙ ነቢያት አንዱ ብቻ፤ ደግሞም የሞተ መሰላቸው እንጂ አልሞተም፤ እንዲያውም አልተሰቀለም። ክርስቶስ ያልተሰቀለ ከሆነ ታዲያ የተሰቀለው ማን ነው? ያልተሰቀለውን ኢየሱስን የሚሰብኩት እንዲህ ይላሉ። ቁርአኑ ራሱ ክርስቶስ ስላለመስቀሉና በፈንታው ሌላው ስለመስቀሉ በግልጽ በ4፡157-158 እንዲህ ይላል።

4፡157-158 ፦ እኛ የአላህን መልክተኛ የመርየምን ልጅ አልመሲክ ዓሳን ገደለን በማለታቸው (ረገምናቸው)፤ አልገደልንም፤ አልሰቀሉትምም ግን ለነሱ (የተገደለው ሰው በዓሳ) ተመሳሳይ እንዚያም በርሱ ነገር የተለያዩት ክርሱ (መገደል) በመጠራጠር ውስጥ ናቸው፤ ጥርጣሬን ከመከተል በስተቀር በርሱ ነገር ምንም ፅሁፍት የላቸውም፤ በእርግጥም አልገደሉትም። ይልቁኑስ፤ አላህ ወደርሱ አንሳው፤ አላህም አሸናፊ ጥበበኛ ነው።

አይሁድ ኢየሱስን ገደለው ብለው አላቅራሩም። እንደ ቁርአን ምስክርነት እንኳን ቢሆን አይሁድ ኢየሱስን 'ገደለው' አሉ እንጂ አልገደሉትም። ታዲያ ካልገደሉት ለምን ተረገሙ? ለምን 'ረገምናቸው' ተባሉ። ገደለው ስላሉ? ወይስ የገደሉት ስለመሰላቸው? የተገደለው ኢየሱስ ሳይሆን ኢየሱስን እንዲመስል የተደረገ ሌላ ነው። የአማርኛው ግልጽ ካልሆነ ከእንግሊዝኛ ትርጉሞች አንዱ እንዲህ ያስቀምጣል፤ "but [another] was made to resemble him to them." የተገደለው በዓሳ ተመሳሳይ ከተባለ ይህ ትልቅ ማሳት አይደለም? ነው እንጂ! እነዚያ ሁሉ የኢየሱስ ተከታዮች ተሳስተዋልና ለዚህ ስሕተትና የክርስትና እምነት መጀመር ምክንያት የሆነው አላህ ራሱ በፈጠረው ማሳት ነዋ! የሞተው፤ ያ በኢየሱስ የተመሰለው ከሆነ ታዲያ የተነሣው

¹⁵ ታቢ ዘወልድ፤ ገጽ 5።
¹⁶ መሐመድ ሰዲቅ (የዲቪዲ ስርጭት በአማርኛ)።

ማን ነው? ጨርሶ አልተነሣም? ወይስ ያ በኢየሱስ የተመሰለው ሌላው ከተነሣ በኋላ ያልሆነውን ኢየሱስ ነኝ እያለ እየታየ ቀጠለ? ኢየሱስን ወስዶ በምትኩ ሌላ ሰው ኢየሱስን እንዲመስልና በመስቀል ላይ እንዲሞት በማድረግ ክርስቲያኖች ሁሉ ስተው ሌሎችንም እንዲያስቱ ያደረገው ይህ አምላክ በተጠያቂነት መያዝ እንዳለበት ወይም በዚህ መንገድ የተፈጠረው ክርስትና የራሱ የዚያ ይህን ያደረገው አምላክ ሥራ ነውና እንደ ትክክል መቆጠር እንዳለበት ሙስሊሞች መቀበል አለባቸው።

ቁርኦን የተሰቀለው ኢየሱስን እንዲመስል የተደረገ ሌላ ሰው መሆኑን በግልጽ ይናገራል። ይህን የተሰቀለውን ሰው በርካታ ሙስሊሞች የአስቆሮቱ ይሁዳ ነው ይላሉ። ይህንን የይሁዳን ኢየሱስነት የሚያወሰኑት ሙስሊሞች አሳቡን የሚያናገሩት የበርናባስ ወንጌል ከሚባለው የፈጠራ መጽሐፍ በመውሰድ ነው። ይህ የበርናባስ ወንጌል ቁርኦን ራሱ ከተጻፈ በኋላ ወደ ሺህ ያህል ዓመት ቆይቶ የተፈጠረ መጽሐፍና የሙሐመድ ስም 15 ጊዜ የተጻፈበት 'ሌላ ወንጌል' ነው! ይህ መጽሐፍ ከዘመናት በኋላ የተፈጠረ መሆኑን ስለሚያውቁት የተማሩት ሙስሊሞች ይህንን መጽሐፍና በኢየሱስ ምትክ የይሁዳን መስቀል ፈጽሞ አያነሡትም። በዚህ የበርናባስ ወንጌል ኢየሱስ የሙሐመድን ሲያገላ ተደጋግሞ ይታያል። በአንድ ስፍራ ኢየሱስ የሙሐመድን የጫማውን ጠፍር እንኳ ለመፍታት እንደሚመኝና ከብርን ለመሐመድ ሲሰጥ እንዲህ ተጽፎአል፡ "አ ሙሐመድ፡ እግዚአብሔር ካንተ ጋር ይሁን፤ የጫማህን ማሰሪያ ለመፍታት የበቃህ ያድርገኝ፤ ይህን ካገኘህ ታላቅ ነቢይና የእግዚአብሔር ቅዱስ እሆናለሁ" ይላል።¹⁷ ይህ የተፈጠረ ወንጌል በሙስሊሞች ወይም ለሙስሊሞች የተደረሰና ከቁርኦን ጋር በትክክል እንዲስማማ ተደርጎ በበርናባስ ስም የተደረሰ መሆኑ በገሃድ ይታያል።

ይህ የበርናባስ ወንጌል ስለ ይሁዳ ኢየሱስን መምሰል እንዲህ ይላል፤

ኢየሱስ ወደ ሰማይ ወደተወሰደበት ስፍራ ይሁዳ ምን እንደሆነ ሳያውቅ ገባ። ደቀ መዛሙርቱም አንቀላፍተው ነበር። ያን ጊዜ አስገራሚው እግዚአብሔር ተአምር አደረገ፤ ይሁዳ አነጋገሩና መልኩም ኢየሱስን እንዲመስል ተለወጠ፤ እኛም ኢየሱስን እንደሆነ አመንን። እኛም ቀስቀሰንና ጌታ ወይም እንደሆነ ጠየቅን። ይህን ሲልም መደነቅ ያዘንና፤ "ጌታ ሆይ አንተ ጌታችን ነህ፤ እንግዲህ አሁን ረሳሽን ወይ?" አልነው።

እርሱም ስቆባቸው፡ "ሞኞች ሆናችሁን? የአስቆሮቱ ይሁዳ መሆኑን አታውቁምን?" አላቸው። ይህን ሲል ሳለም ወታደሮቹ ገቡ፤ እጃቸውንም ጭነው ይሁዳን ያዙት፤ እርሱ በሁሉ ኢየሱስን መስሏልና። እኛም የይሁዳን ቃል ስምተን ጭፍራውንም አይተን ሸሸን። የሐንሰም ነጠላ ለብሶ ነበር፤ ከእንቅልፉም ነቅቶ ሲሸሸ አንድ ወታደር በነጠላው ያዘው። ነጠላውንም ጥሎ እርቃኑን አመለጠ። እግዚአብሔር የኢየሱስን ጸሎት ስምቶ አሥራ አንዱን ከከፉ ጠበቃቸው።¹⁸

እንግዲህ ቁርኦን ኢየሱስ አልተሰቀለም በማለት ያልተሰቀለውን ኢየሱስ ይሰብካል። ይህ ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር ፍጹም መቃረኑ ነው። ቁርኦን ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር የሚቃረንባቸው ቦታዎች በቁጥር መቀመጥ አይችሉም። ጠቅላላው ቁርኦን ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር የሚቃረን ነውና። እዚህ እያየን ያለነው ኢየሱስ እንኳ ከመጽሐፍ ቅዱሱ ኢየሱስ ጋር ከቶም አንድ አይደለም። በነዚህ ልዩነቶች፡ መልስ ያጠላቸው ወይም ሊቀበሉ የተከለከሉአቸው ይህ ጉዳዮች ቁርኦን ከመጽሐፍ ቅዱስ ጋር፤ ወይም በእነርሱ አባባል፤ መጽሐፍ ቅዱስ ከቁርኦን ጋር ከተቃረነ ሌላ የሚሉት ስለሌሉ፤ 'መጽሐፍ ቅዱስ ተሳስቷል፤ ተበክሏል ማለት ነው' ይሉናል።

ስለ ኢየሱስ መስቀልና መሞት መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ሳይሆን ክርስቲያን ያልሆኑ ታሪክ ዘጋቢዎችም ጽፈውታል። ከሙታን ተነሣ መባሉንም ጭምር ጽፈዋል። ታሪክ ያወቀው ኢየሱስ ክርስቲያን ባልሆኑትም የዘመኑ የታሪክ ዘጋቢዎች ተጽፎአል ማለት ነው። በማይቀበሉትና በሚጠሉትም እንኳ ታሪኩ ተጽፎአል። ዊል ዱራንት የተባለ የዓለም ታሪክ ጸሐፊ ስለዚህ ጉዳይ በአንድ መጽሐፍ ሲጽፍ፡ ከመጀመሪያው ክፍለ ዘመን

አይሁዳዊም ይሁን አሕዛብ የታሪክ ዘጋቢዎች የኢየሱስን ቦታሪክ ውስጥ መኖር የሚከድ ማንም ጸሐፊ እንደሌለ ተናግሮአል።¹⁹

ከእነዚህ ጸሐፊዎች አንዱ ፍላብዮስ ዮሴፍ የተባለ ሮማዊ ዜጋ የሆነ በትውልድ አይሁዳዊ ሰው ነው። ይህ ሰው በ93 ዓመተ ምሕረት በጻፈው ጽሑፍ ስለ ኢየሱስ እንዲህ ብሎአል፤

በዚያን ዘመንም ኢየሱስ የተባለ ጥበበኛ ሰው ነበረ፤ ይህ [ሰው የተሰኘው] ሰው መሰኘት ከኖረበት ነው፤ ተአምራትን አድራጊና ሰዎች እውነትን በደስታ እንዲቀበሉ ያደረገ አስተማሪ ነው። ከአይሁድና ከአሕዛብ ብዙዎችን ወደራሱ ሳበ። ጸላጦስም በመካከላችን ባሉት አለቆች አሳብ ለመስቀል ሞት አሳልፎ ሰጠው። ከመጀመሪያ የወደዱት ግን አልካዱትም፤ በኋላ በሦስተኛው ቀን ሕያው ሆኖ ታይቷቸዋልና። ይህም የእግዚአብሔር ነቢያት እንደተናገሩትና ስለ እርሱም ከሆኑት አልፍ ነገሮች የተነሣ ነው። በእርሱ ስም ተጠርተው ክርስቲያን የሚባሉ ሰዎችም [ነጻዎች] እስከዛሬ ድረስ አሉ እንጂ አልጠፉም።²⁰

ፍላብዮስ ዮሴፍ ክርስቲያን አይደለም፤ እንደ ታሪክ ዘጋቢነቱ ግን የዘመኑን መልክ ጽፎአል። ክርስቲያን ካልሆኑ ጸሐፍት ኢየሱስን ፍላብዮስ ብቻ አይደለም የጠቀሰው። እንደ እውነቱ እነዚህ የታሪክ ጸሐፊዎች ስለ ኢየሱስ ባይጽፉ ማስገረም የለበትም። ምክንያቱን ኢየሱስ በዓለማውያን ዓይን የሃይማኖት መሥራች እንጂ ታሪኩ ሊጠቀስ የተገባ ሮማዊ ባለ ሥልጣን አይደለም። ይሁን እንጂ አንድና ሁለት ሳይሆኑ በርካታ ጸሐፊዎች ጽፈውታል። ታሲተስ፤ ሶጭንዮስ፤ እና ፕሊኒ ሳይጠቀሱ የማይታለፉ ጥቂቶች ናቸው። ሌሎችም በወጥ ጠቅሰውታል። ኢየሱስ ተስቅሎ ከምተበት በኋላ ባሉት 150 ዓመታት 9 ክርስቲያን ያልሆኑ ታሪክ ዘጋቢዎች ጠቅሰውታል።²¹ ሲጽፉም ስለ ኢየሱስ መልካም ኑሮና ምስክርነት፤ ተአምራት ስለማድረጉ፤ በጸላጦስ ዘመን ስለ መስቀሉ፤ ከሞት እንደተነሣና አምላክ እንደሆነ በደቀ መዛሙርቱ መታመኑ እና ሌሎችም ተጽፈዋል።

ታሪክ ዘጋቢዎች የዘመኑን እውነታ ያለ አድልዎ ሲጽፉም በአይሁድ ከሳሾችና በሮማውያን ፈራጆች መዳፍ ውስጥ ያለው ኢየሱስ ስለተቀበለው ፍዳና የመስቀል ሞትም ጽፈዋል። ከ600 ዓመታት በኋላ ከተጻፈው ሳይሆን ከተባለው የሰማ ሰው የተናገረው ወይስ ያዩና የሰሙ፤ የዳስሱም የመስከሩትን እንስማ? ክርስቶስ ደግሞ ወደ እግዚአብሔር እንዲያቀርብን እርሱ ጻድቅ ሆኖ ስለ ዓመፀኞች አንድ ጊዜ በኃጢአት ምክንያት ሞቶአልና፤ በሥጋ ሞተ በመንፈስ ግን ሕያው ሆነ። 1ጴጥ. 3፡18። ስለ በደላችን አልፎ የተሰጠውን እኛን ስለ ማጽደቅም የተነሣውን ጌታንችንን ኢየሱስን ከሙታን ባስነሣው ለምናምን ለእኛ ይቆጠርልን ዘንድ አለው። ሮሜ. 4፡24-25። ክርስቶስ የተሰቀለውና የሞተው የተነሣውም በምክንያት ነው። ያም ቢዛነታችንና ጽድቃችን ነው። ጳውሎስ የተሰቀለውን ክርስቶስ ቢሰብክ አደራው ነው። ሳይጣንም የዚህ መስቀል ጠላት ቢሆን ማስገረም የለበትም።

ዘላለም መንግሥቱ © 2014 (፪ሺህ፮) ዕዝራ ስነ ጽሑፍ አገልግሎት / ezralit@gmail.com

ተጠቃሽ ምንጮች

ታቢ ዘወልድ (ተርጓሚ)፡ ለሰው ጥያቄ እግዚአብሔር የሰጠው ምላሽ፡ ቫንኩቨር፡ 1999።

ሰዲቅ መሐመድ፡ ኢሳ (እየሱስ) በቁርኦንና በወንጌል፡ የዲቪዲ ስርጭት በአማርኛ፡ አሳታሚ፡ አል ኢማሙ አሳፍዒ ኦዲዮ ቪዲዮል ፕሮዳክሽን።

The Antiquities of the Jews 18:3:3 (electronic version).

Durant, Will "Caesar and Christ," *The Story of Civilization*, vol. 3, Simon & Schuster, New York: 1972.

Ragg, Lonsdale and Laura, Tr. *The Gospel of Barnabas*, Oxford, 1907.

Habermas, Gary R. and Licona, Michael R., *The Case for the Resurrection of Jesus*, Grand Rapids, MI, 2004, 127.

¹⁷ The Gospel of Barnabas, ምዕ. 44 መጨረሻ፤ ትርጉም የራሴ።
¹⁸ ከላይ የተጠቀሰው፡ ምዕ. 216 በሙሉ፤ ትርጉም የራሴ።

¹⁹ The Story of Civilization, vol. 3, p. 555.
²⁰ The Antiquities of the Jews, 18:3:3 (electronic version).
²¹ The Case for the Resurrection of Jesus, p. 127.